
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

BUXORO DAVALAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

SH.I. SHAMSIYEV

Xor va xorshunoslik. Dirijyorlik asoslari

(O'quv qo'llanma)

Buxoro 2023

“BUKHARA HAMD PRINT” nashriyoti

UO‘K 790.630.432(072)

KBK 86.312.5

Sh 65

Shamsiyev Sherzod Istamovich,

“Xor va xorshunoslik. Dirijyorlik asoslari” [Matn] : o‘quv qo‘llanma /
Sh.I.Shamsiyev.- Buxoro: “BUKHARA HAMD PRINT” nashriyoti, 2023.-
144 b.

Ushbu qo‘llanma musiqa, san‘ati yo‘liga qadam qo‘ygan talabalarga Xor va dirijyorlik san‘ati sirlarini o‘rgatishga qaratilgan bo‘lib, unda nazariy bilimlar bilan birgalikda amaliy ko‘nikmalarni egallashga katta ahamiyat berilgan. Xor va dirijyorlikning dastlabki holatidan boshlab, bosqichma — bosqich mahoratini oshirishga xizmat qiluvchi mavzular, musiqiy namunalar, O‘zbekistonning taniqli dirijyorlari ijodiy faoliyatlari keng yoritilgan. Mazkur qo‘llanma madaniyat va san‘at oliy ta‘lim muassasalari talabalari uchun mo‘ljallangan, shuningdek, undan o‘rta maxsus ta‘lim muassasalari o‘quvchilari ham foydalanishlari mumkin.

Mas‘ul muharrir:

Olimxo‘ja Karimov, BuxDU, San‘atshunoslik fakulteti, “Musiqi ijrochiligi va madaniyat” kafedrasida dotsenti.

Taqrizchilar:

Said Bolta-Zoda Saidiy, NavDPI, “Musiqi ta‘limi” kafedrasida professori, s.f.n. O‘zbekiston Kompozitorlari va bastakorlari uyushmasi a‘zosi, kompozitor Xalqaro “Antiquye World” ilmiy Akademiyasi akademigi

Jo‘rabek Yarashev To‘rayevich, Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu o‘quv qo‘llanma O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023 yil 29 maydagi 232-sonli buyrug‘iga asosan nashr qilishga tavsiya etilgan. Ruxsatnoma qayd raqami № 232-698.

ISBN 978-9943-9667-6-5

Annotatsiya

“Xor va xorshunoslik. Dirijyorlik asoslari” fani talabalarning o‘quv jarayonida olgan bilimlarini – har tomonlama rivojlantirish, tahlil qilish, xor bo‘lib kuylash jarayonida jamoa ijrochiligi bo‘yicha talabalarning malakalarini shakllantirish va uni boshqarish texnologiyasi bo‘yicha mukammal bilim berish hamda dirijyorlik sirlarini qo‘llab, badiiy-ijro uslublaridan foydalanish va ijrochilik mahoratini o‘stirishdan iborat.

Аннотация

Предмет “Хор и хороведение. Основы Дирижирование” - это приобретение студентами знаний в учебном процессе - навыков анализа хоровых произведений, звучания исполнения в хоре, формирование у учащихся навыков хорового исполнения, умения петь в группе и управлять ею, а также используя секреты дирижирования, положительно влияет на использование художественно-исполнительских приемов и развитие исполнительских навыков.

Annotation

The subject “Choir and Choral Studies. Fundamentals of Conducting” is the acquisition of knowledge by students in the learning process - the skills of analyzing choral works, the sound of performance in the choir, the formation of students' skills in choral performance, the ability to sing in a group and control it and using the secrets of conducting and conducting, has a positive effect on the use of artistic and performance techniques and the development of performance skills.

KIRISH

Yosh avlodni kamolot sari yetaklashda tarbiyaning ko‘plab omillari qatorida musiqa alohida o‘rin tutadi. Musiqa o‘zining betakror tabiati bilan yoshlarning ma‘naviy dunyosiga katta ta‘sir etish kuchiga ega. Zero kuy va ohang ta‘sirida kishida hissiyot olamining o‘sishi, idrok va tafakkurning shakllanishi, ezgulikka intilish kurtaklarini barg yozishi, go‘zallikni sevish, ona tabiatni asrash, jonajon Vatan ravnaqi uchun xizmat qilish istagining tobora ortib borishi bugunda hech birimiz uchun sir emas. Donishmand xalqimiz azaldan musiqa va qo‘shiqni o‘z ijtimoiy va madaniy hayotlarining muhim bo‘lagi deb bilgan. Oilada farzandni qo‘shiq aytishga, soz chalishga o‘rgatish ota-onalarning orzusi sanalgan, shu niyat bilan xonadonda biron cholg‘u soz saqlanishi odat qilingan. Kuy va ohangni bola qalbiga tez yo‘l topa olishi, ruhiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi, xulq-odobi va yaxshi fazilatlarni shakllanib borishida katta ta‘sir kuchiga ega bo‘lishi chuqur anglab yetilgan.¹

Xor ijrochiligi hozirgi kunda keng tarqalgan asl xalq san‘ati turlaridan biridir. Jamoa ijrochiligi insonlarda chuqur estetik zavq uyg‘otibgina qolmay, ularni jipslashtiradi, jamoa bo‘lib birlashishga olib keladi hamda ma‘naviy saviyasini, badiiy didini o‘stirishga yordam beradi. U insonning eng yaxshi his-tuyg‘ularini uyg‘otib, hayajonlantirish, qiziqtirish xususiyatiga ega. Shu sababdan xor ishtirokchilari bilan bir qatorda tinglovchilarning ham badiiy-g‘oyaviy tarbiyalanishidagi roli juda katta.²

Xor sinfi darsi jarayonida talabada vokal madaniyati ko‘nikmasi, mutaxassislik bilimlari shakllanib boradi. Xor va xorshunoslik fani talabani xor san‘atiga yanada yaqinlashtiradi. Xor o‘qituvchisi va dirijyor tomonidan xor asarlarini yaxshi kuylash, shu bilan birga xor partitura (partiyalarning tembr bo‘yog‘i, unisonlar, xor rechitativlari, vokal polifonik dinamikalari va hokazo) vositalari orqali singdirilib boriladi. Amaliy mashg‘ulotning asosiy maqsadi - talabaga haqiqiy “musiqiy asbob” bilan ishlash jarayonini tashkil qilib berish. Bu vaqtda har bir talabada qo‘shiqchilik, xormeysterlik, xoming rahbari kabi ijodiy faollik rivojlanib boradi. Shu orqali Xor va xorshunoslik fani bilimli musiqiy ijrochilarni

¹ Q.Mamirov. Cholg‘uchilar ansambli, Oquv qo‘llanma. Toshkent-2002y. 3b.

² N.Shafiyeva “Xorshunoslik”, Oquv qo‘llanma. Toshkent-1987y. 3b.

tarbiyalab beradi. Masalan dirijyor - o‘zida tashkilotchilik, rejissyorlik, psixologik va boshqa musiqiy bilimlarni bilishi bilan ajralib turadi.³

Xalq ijrochiligi san‘atida aralash (erkaklar va ayollar) xorlar formasi deyarli bo‘lmasa-da, alohida erkaklar, ayollar va bolalar tomonidan qo‘shiq aytish an‘analari bo‘lgan. Masalan, turli diniy marosimlarda, mavsumiy sayillarda, ramazon oyida bolalarning qo‘shiq aytishi yoki kattalarning zikr tushishi, marsiya qo‘shiqlarini aytish ham jamoaviy ijrosining bir turidir. Shuningdek, bolalar tomonidan “Boychechak”, “Laylak ketdi”, “Oftob chiqdi” kabi dunyoviy mazmundagi xalq qo‘shiqlari aytilganda ham jamoaviy (xor) ijro formasini ko‘rish mumkin.⁴

Xor sinfining ishida nazariy bilimlar va amaliy kuylash ko‘nikmalarini doimiy qo‘llash orqali talabalarning vokal texnikasi asoslarini egallash jarayoni jadalroq kechadi, bu esa o‘quv xoridagi xor jarangining barcha uch unsuriga (soz, ansambl, nyuanslarga) erishishni yengillashtiradi va osonlashtiradi. Bundan tashqari, yagona vokal texnikasi talaffuzning zarur sifati ustida, ayniqsa turli sur‘atda ijro etiladigan rechitativlardagi matn talaffuzi usullari ustida birmuncha muvaffaqiyatli ishlash imkonini beradi.⁵

Ushbu o‘quv qo‘llanma musiqa ta‘limi yo‘nalishida faoliyat olib borayotgan barcha universitet va institut talabalari hamda ixtisoslashgan san‘at maktablari uchun mo‘ljallangan bo‘lib, undan havaskorlik xor to‘garaklari ham foydalanishlari mumkin.

³ L.Djumayeva, N.Sharafiyeva. “Xor sinfi va kamer xor”. O‘quv qo‘llanma. Toshkent-2017y. 3b.

⁴ Sh.Ro‘ziyev “Xorshunoslik” O‘quv - metodik qo‘llanma. Toshkent-1987y. 17b.

⁵ L.Djumayeva, N.Sharafiyeva. “Xor sinfi va kamer xor”. O‘quv qo‘llanma. Toshkent-2017y. 7b.

I BO'LIM. NAZARIY MASHG'ULOTLAR

Xor san'ati tarixidan

Xor san'ati – musiqa san'atining janrlari orasida o'zining ommaviyligi va demokratik xususiyatlarga egaligi bilan ajralib turadi. Hozirgi kunda u keng tarqalgan asl xalq san'ati turiga aylangan. Bu san'at turi insonlarni musiqiy tarbiyalashda, estetik qarashlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Odamlarning bir-biriga chambarchas bog'liq bo'lgan ma'naviy ongi, didiga, bir yagona g'oya, yagona ijroni maqsad qilib, so'z va musiqadagi tuyg'uni jamoa bo'lib ijro etish, ularni yanada jipslashtiradi. Bu san'at doimo xalq qo'shiqchilik ijodiyoti bilan bog'liq bo'lib, turli millatlar musiqa madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida katta ahamiyatga egadir.

Xor san'ati o'zining qadimiy musiqa madaniyatini ifodalashda uzoq tarixga yondoshadi. Asrlar davomida cherkov kuylari professional xor san'atida asosiy ijrochilik hisoblangan. Qadimiy cherkov kuylari, xuddi qadimiy grek kuylariga o'xshab paydo bo'lishiga qadar ovozlarning pastki va yuqori ovozlari (organum, diskant) rivojlana bordi.

Uyg'onish davrida xor san'atida katta o'zgarish – ko'p ovozli xor ijrochiligi paydo bo'ldi. Xor san'atining yanada chuqurroq ravnaq topishiga a'capella ijrosida kuylashning paydo bo'lishi asos bo'ldi. XV–XVI asrlarda yashab o'z ijodida ko'p ovozli asarlar yaratib kelgan – J.Palestrina, O.Lasso, K.Janeken kabi polifonist-kompozitorlar o'z hissalarini qo'shdilar⁶. Davr taqozosi bilan madaniyatlar yaqinlashuvi asrlardan-asrlarga o'tib, bir-biriga ta'sir ko'rsata boshlagan. Xususan, O'zbekiston madaniyatiga g'arb mamlakatlari, ayniqsa, Rossiyadagi madaniy o'zgarishlar bevosita singib kelavergan. Buni inkor etib bo'lmaydi, shu sababli mazkur madaniyatlar haqida ham ma'lum bir tushunchalarga ega bo'lib olishimiz darkor.

G'arb mamlakatlarida xor ijrochiligi

Ma'lum bir davrdan so'ng xor san'atida yana bir o'zgarish paydo bo'lib, yirik asarlar – kantata, oratoriyalar mualliflari sifatida – I.S.Bax, G.Gendel, K.Glyuk ijodi, keyinchalik Meyerber, J.Verdi, shu bilan birga F.Shubert, B.Mendelson, R.Shuman kabi romantik kompozitorlar ijodida kamer xor musiqasi rivoj topdi. Shu davrda qo'shiq sevadiganlar xor jamoalari «lidertafel'» (nemischa so'z bo'lib, «yetakchi qo'shiqchi»

⁶ Jumayeva L.X. O'zbek xor musiqasi tarixidan. T., 2000.

ma'nosini anglatadi. Germaniya, Avstriya va Shveysariya davlatlarida keng rivojlangan) va «orfeon» (fransuzcha «xor sevuvchilar jamoasi» 1818-yilda Parijda G.Vilemom rahbarligida) paydo bo'lgan⁷.

Xor san'atining cherkov musiqa san'atidan asta-sekin tashqariga chiqishi, opera teatrlarining shakllanishi, XIX asrdagi milliy kompozitorlik maktabini xalq omma musiqasiga chambarchas bog'lanib ketishi Rossiya, Boltiq bo'yi davlatlari – Chexiya, Bolgariya, Vengriya va boshqa davlatlarda namoyon bo'lgan. Keyinchalik AQSH, Lotin Amerikasi, Yaponiya davlatlarida ham bu jarayon davom ettirilgan.

Rossiyada xor ijrochiligi. Ko'p asrlardan buyon rus xor san'ati o'zining izchilligi bilan ajralib turadi. Rus xor ijrochiligi va ijodiyoti xalq ijrochiligi va cherkov ijrochiligi yo'nalishida rivojlanib, bir-biriga o'zaro bog'langan yo'nalishlar tashkil etgan. Bularga qishloq va shahar qo'shiqlari, qo'shiqcevarlar xor jamoalari, maktab qo'shiqsevarlari, professional cherkov va opera xor kapellalari targ'ibot qilingan.

Birinchi bo'lib XV asrda tashkil qilingan «Podshohning kuylovchilari xori» keyinchalik Peterburg saroy xonandalari kapellasiga aylantirilgan va XVI asrda («Podshohning kuylovchilari xori») keyinchalik Peterburg saroy xonandalari kapellasiga aylantirilgan va XVI asrda yuzaga kelgan «Patriarxning kuylovchilari xori», keyinchalik Moskva sinodal xori, deb atalgan. Patriarxning kuylovchilari xori rus professional xorlarining ilk namoyondalari bo'lib qolishgan. Cherkov ijrochiligi o'z davrida musiqa qobiliyatiga ega ijrochi va xor rahbarlari (regentlar), XVI–XVII asrlarda esa dvoryanlar, pomeshiklar o'z qaramog'ida xor va orkestrlar tashkil etadilar. Bunday jamoalarni «metsenatlar» – san'at homiylari xori, deb (graf Sheremetyev o'z kapellasining serqirra va sermazmun ijodi bilan 150 yilga yaqin ijod qilib kelgan jamoalardan; knyaz Yu.Galitsin xorlari va boshqalar) nomlangan. Bu kapellalar o'z ijro mahoratlari, dasturlari bilan rus xor madaniyatiga juda katta, yuksak hissa qo'shgan. Ushbu xor jamoalariga krepostnoylar rahbarlik qilib, ular ichidan atoqli xor dirijorlari – S.Dektaryev, G.Lomakin, A.Arxangelskiylarning yetishib chiqishi misol bo'la oladi.

XIX asrning ikkinchi yarmida ma'rifiy yo'nalishda xor san'ati ijrochiligi adabiyot va san'atdagi demokratik harakatlar bilan

⁷ Mishael Pilhofer and Holly Day “Music Theory for dummies” Indiana USA 2007. Wiley Publishing Inc.

uyg'unlashib, ijtimoiy xarakterga ega bo'la boshladi. Tarixiy davrda Rossiyada ommaviy uyg'onishlar rus qo'shiqchiligi xalqning talabiga javob bera oladigan asarlar yaratilishi va yangi rus qo'shiqchiligi maktabi targ'ibot etilishiga olib keldi. Bu ayrim jonkuyar insonlar – M.Balakiryev va G.Lomakinning «Bepul musiqa maktablari», I.Melnikovning «Bepul xor sinflari» kabi professional va havaskorlar xorlari tashkil etilishiga sabab bo'ldi.

XIX asr oxirlarida atoqli xor dirijori A.Arhangelskiyning professional xori dunyo bo'ylab tanildi. Xor jamoasining tiniq kuylashi, xor ansamblining mukammallashuvi turli ko'p ovozli asarlarni yuqori saviyada namoyish etishga olib keldi. Yuqori malakali dirijor, kompozitor va ustoz A.Arhangelskiy rus xor san'atini yuksaklarga ko'tarishga sababchi bo'lgan ijodkorlardan biri.

Kompozitorlar ijodi xor san'atining turlanib, janrlar nuqtai nazaridan keng qamrovga ega bo'lishida muhim o'rin tutadi. A.Alyabyevning xor uchun asarlari, A.Dargomijskiyning «Peterburg serenadalari» so'zsiz xor bo'lib ijro etishning ilk namunalari bo'lib qoldi. P.Chaykovskiy, N.Rimskiy-Korsakov, M.Musorgskiy, S.Kyui, E.Napravnik, A.Arenskiy, I.Ippolitov-Ivanov, A.Grechaninov, V.Kalinnikov, P.Chesnokov, S.Taneyev kabi kompozitorlar ijodida xor uchun yozilgan a kapella uslubidagi asarlar xor san'atining yangi pog'onaga ko'tarilishiga asos bo'ldi. Ularning asarlari bugungi kunda ham o'z mavqeini yo'qotgan emas.

XX asrda ham Rossiya hududida ko'plab professional xor jamoalari tuzilib, ular keng konsert-ijrochilik faoliyatini olib borgan. Davlat rus xori, Respublika rus xor kapellasi (keyinchalik A.Yurlov nomi berilgan), Radio va Markaziy televideniye qoshidagi Rus qo'shiqlari xori, Peterburg kuylovchilari kapellasi kabilar bunga misol bo'la oladi. Butun dunyoga tanilgan xor dirijorlari – G.Dmitriyevskiy, K.Ptisa, N.Danilin, A.Sveshnikov, A.Aleksandrov, V.Sokolov, A.Yurlov, A.Yegorov, A.Mixaylov, V.Minin, M.Pyatniskiylar kabilar mazkur san'at rivojlanishiga o'z ulushlarini qo'shdilar. XX asrning ikkinchi yarmida xor san'ati va kompozitorlik ijodiyoti yanada yuksaklarga ko'tarildi. Bunga S.Prokofyev, D.Shostakovich, V.Shaporin, M.Koval, G.Sviridov, V.Salmanov, A.Lenskiy, V.Shebalin, R.Boyko, R.Shedrin va boshqalarning ijodiy izlanishlarini misol qilib ko'rsatish mumkin.

Shu davrda xor ijrochiligida bolalar ovozigacha ham katta e'tibor berilib,

maktab bazalarida xor studiyalari, xor to'garaklari, vokal ansambllari tashkil qilindi. Har yili o'tkaziladigan xor festivallari, qo'shiq bayramlari, bolalar musiqa ijodiyoti festivallari keng ko'lamda o'tkazildi. Vladimir Sokolov, Georgiy Struve va Viktor Popov rahbarligidagi bolalar xor jamoalarining dovrug'i butun dunyoga taraldi. Bunday taniqli dirijor va kompozitorlar o'z vaqtida O'zbekiston bolalari, yosh musiqasevarlar bilan ham ko'plab ijodiy uchrashuvlar o'tkazganlar. O'zbekistonnig eng taniqli xor jamoasiga bundan chorak asr narida «Bulbulcha» nomi berilishiga Georgiy Struve sababchi bo'lgan.

Mavzu yuzasidan savol va topshiriqlar:

1. G'arb va Rossiya kompozitorlarining kattalar va bolalar xorlari uchun yozgan asarlaridan namunalar tinglang.
2. Sizga nomlari tanish bo'lgan dirijorlar va kompozitorlar ijodi haqida gapirib bering.

Markaziy Osiyo mamlakatlarida xor san'atining rivojlanishi

Markaziy Osiyo xalqlari davr taqozosi bilan, madaniyatlar yaqinlashuvi tufayli xor ijrochiligi san'atidan ham bahramand bo'ldilar. Ular tarixan shakllangan o'z professional xor madaniyatiga ega bo'lmasada, jamoa bo'lib kuylash, xalqning turmush tarzi, hayoti, mehnat faoliyati bilan chambarchas bog'liq bo'lgan azaliy qo'shiqlariga, musiqiy merosiga ega bo'lgan.

XIX asrning ikkinchi yarmida asta-sekin musiqasevarlar jamiyatlari o'z faoliyatlarini boshlagan. Bunday jamiyatlardan – «Lira» deb nomlangan xor jamiyati kapelmeysteri V.Leysek tomonidan tashkil etilib, mahalliy xalqlarni yangi san'at turiga qiziqtirgan. Bu jamiyatning faoliyati ta'sirida turmush sharoiti, hayot tarzida o'zgarishlar ro'y berdi. Dunyo madaniyatiga bo'lgan qiziqish tobora avj olib bordi. V.Leysek uyushtirgan konsertlarda jahon tan olgan kompozitorlar – Meyerber, J.Verdi, M.Glinka va A.Dargomijskiy kabilarning operalaridan xorlar birinchi bor ijro etilgan va tinglovchilarda katta taassurot qoldirgan.

Ko'plab qadimiy musiqiy folklor namunalari ilgari ham allomalarimiz tomonidan tadqiq etilganligi barchaga ma'lum. Ijod namunalari ko'proq yilning ma'lum bir kunlari, ya'ni marosimlari bilan bog'liq bo'lgan. Misol sifatida o'zbek xalqining ijodiyotini keltirish mumkin. «Lola bayrami», mehnat qo'shiqlaridan – «Xashar», «Paxta teradi», «Suz xotin», to'y marosim qo'shiqlari – «Yor-yor», «O'lan», bolalar ijro etadigan –

«Boychechak», «Ramazon qo'shiqlari», «Laylak keldi», «Oftob chiqdi», «Choriy chamber» va shunga o'xshash turli mavzulardagi qo'shiqlarni xor ijrochiligi shaklida ko'rish mumkin. Ular faqat tabiat qo'ynida, aniq bir marosimlarda o'z-o'zidan ijro etilgan. Bizning tushunchamizdagi dirijorlarda ehtiyoj bo'lmagan. Xor ijrochiligi sahna sharoitiga ko'chgandan so'ng rahbar boshqarib borishi lozimdir.

Turli ko'rinishdagi jamoa bo'lib kuylash jarayoni o'zbek folklorida ayrim janrlarning paydo bo'lishiga sabab bo'lgan. Xor sa'natining birinchi pog'onasi sifatida – qo'shiq va raqsning bir-biriga uyg'unlashib, alla janrining paydo bo'lishini hisoblash mumkindir. Qo'shiqning asosiy matnini yallachi raqs bilan birgalikda ijro eta boshlaydi, naqarotni esa bir ovozda bo'lsa-da kichik ashulachilar guruhi jo'r bo'lib ijro etadi. Shuningdek, jamoa bo'lib ijro etish darvishlar xonishlarida ham ko'rinadi. Erkaklarning zikr aytishlari ham bunga yorqin misoldir. Asrlar davomida to'plangan ko'hna meros – «Shashmaqom»ning vokal qismlaridagi taronalar ham xonandalar ansambli tomonidan ijro etilib kelgan. Jumladan, o'zbek folklor qo'shiqlari va maqomalardagi jamoa bo'lib kuylash kelajakda Markaziy Osiyo xalqlari orasida xor san'ati rivojida katta zamin bo'la olgan.

O'zbekiston hududida XX asrning boshlarida teatr truppalari tuzilib, tomoshalar vaqtida spektakl mazmun-mohiyatidan kelib chiqib jo'rlikda ijro etiladigan qo'shiq va ashulalar xor ijrochiligi asta-sekin o'zbek xalqiga singib borayotganligidan dalolat bo'lgan. Tinglovchilarda kuyga solingan va birgalikda kuylangan matnlar katta taassurot qoldirgan, yuraklarni larzaga solgan.

1918-yilda Xalq konservatoriyasi ochilishi xor san'ati targ'ibotida muhim rol o'ynaydi. Toshkent shahrida birinchi bo'lib jonkuyar ustoz, izlanuvchan inson, ma'rifatparvar Ali Ardobus Ibrohimov rahbarligidagi oltmishta o'zbek og'il bolalaridan tashkil topgan maktab teatr jamoasi tuzildi. V.Sakovich tashkil etgan «Zebbiniso», Sh.Shoumarovning «Namuna» va S.Yenikeyevaning o'zbek qizlar xor jamoalari tuzilishi ham xor ijrochiligi ommaviylashishida munosib o'rin tutgan. 1936-yilda O'zbekistonda birinchi xor kapellasi tuzilgan va unga M.Lepexin rahbarlik qilgan. Dastlabki konsert dasturi xalqaro miqyosda, xususan, Moskvada bo'lib o'tgan O'zbekiston adabiyoti va san'ati kunlarida namoyish etilib, keng tinglovchilar olqishiga sazovor bo'lgan. Shu yo'sinda Respublika teatrlarida, harbiy okruglarda, o'rta maktablarda, o'quvchilar saroylarida

xor jamoalari tuzilishi avj oldi⁸.

O'zbekistonda xor ijrochiligini yuqori darajaga ko'tarish uchun yana bir muhim vazifani amalga oshirish joiz edi. Bu kadrlar tayyorlash ishi bo'lib, Toshkent davlat konservatoriyasida (hozirgi – O'zbekiston davlat konservatoriyasi) 1943-yildan boshlab xor dirijorlari tayyorlana boshlandi. Xuddi shu jarayon Markaziy Osiyoning boshqa mamlakatlarida ham amalga oshirildi. Tayyorlanayotgan kadrlar oldiga asosiy vazifa qilib, xor ijrochiligida professionallik nuqtai nazaridan yuqori madaniyatga erishish, repertuar siyosatini olib borish yo'llari, targ'ibot usullarini o'zlashtirish belgilandi. Dastlabki tayyorlangan mutaxassislar (R.Xublarov, Ye.Gudkova, A.Vasilyeva, E.Melik-Karamyan, M.Subayeva kabilar) va kompozitorlar (Muxtor Ashrafiy, Tolibjon Sodiqov, Mutavakkil Burhonov, Sharif Ramazonov, Botir Umidjonov kabilar) yurtimizda xor san'atining yangi bosqichda shakllanishi va rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynadilar.

Mavzu yuzasidan savol va topshiriqlar:

1. Markaziy Osiyo mamlakatlarida xor san'ati paydo bo'lishiga sabab bo'lgan omillar nimalardan iborat.
2. Sizga tanish bo'lgan xalq qo'shiqlarini sanab, ularning ma'nosini gapirib bering.
3. O'zbekistonda xor ijrochiligi bo'yicha ta'lim jarayonining shakllanishi va ijodiy muhitning yaratilishi, bu borada dirijorlar va kompozitor faoliyati haqida gapirib bering.

Professional xor ijrochiligi

O'zbekistonda professional xor san'ati eng yangi san'at turlaridan biridir. Dastlab havaskorlik darajasida madaniyatimizga kirib kelgan bo'lsa-da, davr talabi bilan ushbu ijrochilik yo'nalishiga ham e'tibor kuchaydi. Professional xor jamoalari tuzish davlat tomonidan amalga oshirila boshlandi. Avvalambor 1952-yilda O'zbek filarmoniyasi qoshida birinchi professional xor kapellasi, maxsus ta'lim jarayonini o'tagan mutaxassislardan tuzildi. Ko'p ovozli yangi davr musiqa asarlarini ijro etish bunday jamoalardan mahoratni talab etar edi. Kapella, deb nomlanadigan bu musiqiy badiiy jamoaga iste'dodli xormeyster S.Valenkov rahbar etib tayinlangan. Bu jamoaga keyinchalik A.Sultonov, R.Xublarov, X.Vohidov, A.Hamidovlar rahbarlik qilishdi. Hozirda bu

⁸ V.P. Ocherki istorii russkoy xorovoy kultura vtoroy polovino XVII -nachala XX veka. - M., 1985.

jamoaga D.Jdanov boshchilik qilmoqda.

Shuni ta'kidlash joizki, O'zbekiston xalq artisti Ahad Hamidov rahbarlik qilgan yillarda kapellaning eng gurkiragan, dunyo kezgan davri bo'ldi. Dasturlaridan jahon klassik asarlari hisoblangan – oratoriyalar, kantatalar, messalar, oda va qasidalar ilk bor o'zbeklar diyorida jonli ijro etildi. Shu bilan birga turli xalqlar qo'shiqlari me'yoriga yetkazilib, qayta ishlanib tinglovchilar hukmiga havola etildi.

Mutal Burhonov yaratgan xor asarlari, ayniqsa, a kapella qo'shiqlari tinglovchilar auditoriyasining kengayishiga olib keldi. Kompozitor o'z asarlarini ushbu jamoa bilan hamkorlikda ijod etdi. Uning «Yorlarim», «Go'zal qizga», «Sayyora», «Zarragul», «Bibigul», «Sari ko'hi baland» kabi o'nlab qayta ishlangan, sayqal berilgan a kapella asarlari endilikda bu janrning mumtoz namunalariga aylanib qoldi. Professional xor ijrochiligi bilan uzviy bog'liq bo'lgan, asosiy janr hisoblangan – a kapella janri shakllandi.

Professional xor ijrochiligida milliylikni saqlab qolish maqsadida O'zbekiston teleradiosi qoshida ham 1960-yili xor jamoasi tashkil etildi. Unga atoqli dirijor, iste'dodli kompozitor, xor musiqasi bilimdoni, O'zbekiston xalq artisti Botir Umidjonov rahbar etib tayinlangan. U nafaqat rahbar edi, balki jamoaning dastur yaratuvchisi ham edi. Istiqbolli reja asosida ko'p yillar jamoaga beminnat rahbarlik qilgan. Jamoasi «ijodiy laboratoriya»ga aylangan bu zahmatkash ijodkor yuzlab xalq qo'shiqlarini qayta ishlab, yangi, original asarlarni yaratib xor san'atini xalqimizga manzur eta oldi. «Diliman», «Qaro soch», «Ililla yor», «Og'o dorom», «Gal bari», «Chamanda gul», original asarlar – «Dilbarume» xor syuitasi, «Segoh», «Chorgoh», «O'zgancha» kabilar uning qalamiga mansub.

Professional xor ijrochiligi O'zbekistonda XX asrning 70-yillarida to'la shakllandi, deb ishonch bilan ta'kidlash mumkin. Shu qisqa davr mobaynida yangi san'at turi, uning ijrochiligi milliy ijodkorlar va ijrochilar tomonidan o'zlashtirildi. Endi mutasaddilar oldida jahonni zabt etish borasida yangi maqsad va vazifalar turardi.

Mavzu yuzasidan savol va topshiriqlar:

1. Markaziy Osiyo mamlakatlarida xor san'ati paydo bo'lishiga sabab bo'lgan shart-sharoitlar haqida fikr bildiring.
2. Sizga tanish bo'lgan xalq qo'shiqlaridan kuylab, ma'nosini gapirib bering.

3. O'zbekistonda xor ijrochiligi bo'yicha ta'lim jarayonining shakllanishi va ijodiy muhitning yaratilishi, dirijorlar va kompozitor faoliyati xususida eslang.

XX asrning so'nggi choragidagi rivojlanish

XX asrning so'ngi choragida jo'rsiz musiqaning rivoji kompozitorlarni a kapella janrida ayrim izlanishlarga olib keldi. Kompozitorlar – Mutal Burhonov, Sayfi Jalil, Ikrom Akbarov, Botir Umidjonov, Mustafo Bafoyev, Nadim Norxo'jayev, Baxrullo Lutfullayev, Avaz Mansurov, Dilorom Omonullayeva, shuningdek, ijodkor xormeyster – Shermat Yormatov, Naira Sharafiyeva kabilar bu janrga alohida e'tibor berishdi. Botir Umidjonov ijodida yangi matn, yangi timsollar, tembr, faktura usullari, xor matosini simfoniyalash kabi ijrochilik uslubi yangi qirralarga olib keldi. Bularga – Botir Umidjonovning «Ruboiy» nomli (Umar Xayyom) xor turkumini sanab o'tish mumkin. Professional xor ijrochiligi bilan bog'liq bo'lgan – a kapella janri aynan ruboiy turkumida o'ziga xos bo'lgan faktura va badiiy ifoda vositasini topdi. Qalin matoli, ko'p ovoqlik, ya'ni polifoniya usulidan foydalanish kabi yangiliklar paydo bo'ldi. Bu davrda yozilgan – «Chor baytho», «Alla», «Olis yo'ldan» nomli asarlar ham bunga yorqin misol bo'la oladi.

O'zbek jo'rsiz xor musiqasi janrida faol va samarali izlanishlar olib borayotgan O'zbekiston davlat konservatoriyasining «Xor dirijorligi» kafedrasini mudirasi, professor Naira Sharafiyeva o'zining jozibali va yorqin ijod namunalarini musiqa shinavandalariga tuhfa etmoqda. Uning aralash xor uchun qayta ishlagan xalq qo'shiqlari – «O'zbekiston taronalari» xor syuitasi, «Deydiyo», «Hazil», «Yarayandim», «Mustahzod», «Faryod» kabi asarlari o'zgacha ahamiyat kasb etadi.

Hozirda musiqa estetikasi, milliy madaniyat, tarix, madaniy merosimizning chuqur izlanishlariga qiziqish o'trib bormoqda. Opera xor musiqasi, jo'rsiz xor asarlari o'zining yangi davriga kira boshladi. Zamonaviy operalar – «Alisher Navoiy» (M.Burhonov), «Zebbiniso» (Sayfi Jalil), «Umar Xayyom» va «Al-Farg'oniy» (Mustafo Bafoyev)da xor partiturasini matosida ham, cholg'ulashtirishda ham kamerlikka intilish sezildi. Bu ham balki davr taqozosi bilan belgilanayotgan jarayondir. Jo'rsiz xor asarlarida doyra, qo'shnay, qayroq kabi cholg'ulardan foydalanish yangi uslubiy sifatlarga, yangi musiqiy ifoda vositalariga o'tishni anglatadi.

Respublikamizda bolalar xor san'ati ham keng rivojlanib, ijrochilik

mahorati yuksaklarga ko'tarildi. Bunga sabab – muntazam o'tkazilib kelinayotgan «Qo'shiq bayramlari», musiqa festivallari va tanlovlardir. Shu bahona barcha o'rta maktablarda, o'quvchi-yoshlar ijodiyoti markazlarida xor jamoalari, xor studiyalari tashkil topdi. Ular uchun O'zbekiston kompozitorlari yuzlab yangroq qo'shiqlar yaratib, konsert-pedagogik repertuarlarini boyitdilar. Bolalar xor san'atining rivojlanishida O'zbekiston xalq artisti, «Sog'lom avlod» ordeni sohibi, mashhur «Bulbulcha» bolalar xor jamoasining rahbari Shermat Yormatovning xizmatlari beqiyosdir. Ijodkor sifatida uning qalamiga mansub – «Maysa», «Yalpiz», «Dorboz», «Qari chumchuq chaqimchi» kabi o'nlab jo'rsiz asarlarini sanab o'tish mumkin.

Bolalar xor san'atining rivojlanishida, shuningdek, R.Glier va V.Uspenskiy nomidagi Respublika maxsus musiqa akademik litseylari, Badiiy Akademiya huzuridagi Tasviriy va amaliy san'at litseyi, H.H.Niyoziy nomidagi Respublika musiqa kolleji, Yu.Rajabiy nomidagi Pedagogika kolleji va boshqa kelajakka intilgan o'rta va musiqa maktablarining xor jamoalarini Respublika miqyosida amalga oshirayotgan ijodiy faoliyatini alohida mamnuniyat bilan ta'kidlash lozim.

Mavzu yuzasidan savol va topshiriqlar:

1. Jo'rsiz xor uchun asarlar yaratgan O'zbekiston kompozitorlari va ijodkor xormeysterlar haqida gapirib bering. Ularning yana qanday asarlarini bilasiz?
2. Respublikamiz bolalar xor san'ati rivojlanishi va bolalar xor jamoalari to'g'risida nimalarni bilasiz?

Xor, uning turlari va ko'rinishlari

Xor - yunoncha «choros» - yig'ilish, to'da ma'nosini bildirib, birlashgan jamoa sifatida turli inson ovozlariidan tashkil topadi. Xorlar asosan ikki turga bo'linadi:

- Bir turdagi xorlar;
- Aralash xorlar.

Bir turdagi xorlarga – bolalar xori (soprano yoki diskant va alt ovozlar), ayollar xori (soprano va alt ovozlar), erkaklar xori (tenor va bas ovozlar) kiradi. Aralash xorga esa – ayollar va erkaklardan tuzilgan xorlar (soprano, alt, tenor va bas) kiradi.

Bolalar xorlari quyidagi ko'rinishlarda namoyon bo'ladi:

-
- 4–7 yoshdagi bog‘cha kichkintoylaridan tuziladigan xorlar;
 - 7–10 yoshdagi bolalardan tuzilgan xor jamoasi (kichik sinflar o‘quvchilari);
 - 11–15 yoshdagi bolalardan tuzilgan xor jamoasi (o‘rta sinflar o‘quvchilari qatnashadi);
 - 16–18 yoshdagi o‘smir-yoshlar xori (litsey va kollejlarda o‘quvchi-yoshlaridan tuzilgan jamoalar). Ayollar xor jamoasi birinchi va ikkinchi soprano va altlarni o‘z ichiga oladi, uch ovozda

kuylaydi. Alt ovozlarni ham kezi kelganda ikkiga bo‘lib, ayollar xori uchun to‘rt ovozli asarlar yaratsa ham bo‘ladi.

Erkaklar xori jamoasi ham ko‘p ovozda kuylay oladi. Buning uchun ular ko‘rinish jihatidan birinchi va ikkinchi tenorlarga va baslarga bo‘linib, uch ovozda yoki tenor, bariton va bas sifatida ham uch ovozda kuylaydi. Kezi kelganda birinchi va ikkinchi tenorlar, birinchi va ikkinchi baslarga bo‘linib erkaklar xori ham to‘rt ovozda baralla kuylashi mumkin.

Aralash xor – boshqa xor turlariga nisbatan kengroq tarqalgan. O‘zining rang-barang tembriga, katta ovoz diapazoniga va keng ijro imkoniyatlariga boy bo‘lganligi tufayli eng takomillashgan badiiy jamoalar safidan o‘rin olgandir. Misol sifatida Davlat xor kapellasini, Milliy xor jamoasini, A.Navoiy nomidagi Davlat akademik katta teatrining xor truppasini, O‘zbekiston davlat konservatoriyasining talabalar xor jamoasini keltirish mumkin.

Mavzu yuzasidan savol va topshiriqlar:

1. Xorlar turlarini tavsiflab bering;
2. Ko‘rinishlari jihatidan xorlar bir-biridan qanday farq qiladi?

II BO'LIM. AMALIY MASHG'ULOTLAR

DIRIJORLIK TEXNIKASI

Musiqiy ta'lim muassasalarida o'qimoqchi bo'lgan yoshlarimiz soni yil sayin ko'paymoqda. Shu jumladan bugungi kunda juda murakkab va ko'pqirrali san'atga aylangan dirijyorlikka qo'l urish istagida bo'lganlar ham oz emas. Xalq va puflama cholg'ular orkestrlarining ko'payishi o'z navbatida malakali rahbarlarga bo'lgan ehtiyojni oshirdi.

Hozirda musiqa ijrochiligi yuksaldi, zamonaviy mualliflar yaratayotgan partituralar ham o'ta murakkablashdi. Bularning barchasi dirijyordan yuqori mehnat samaradorligini qisqa vaqt ichida asar ustida ishlay bilishni talab qiladi. Shunday ekan bu o'rinda dirijyor mahora ti o'ta muhimdir. Biroq, dirijyorlik kasbiga o'qitishni muayyan kiyinchiliklari borki, bulardan biri bo'lajak dirijyor o'zining eng asosiy «cholg'usi» bo'lgan — orkestr bilan uzviy muloqotda bo'la olmasligidir. Orkestr o'rniga farte pianodan foydalanadilar, ammo uning tovush chiqarish yo'li butkul boshqacha. Orkestrda ijrochilik imkoniyatlari keng va turli ekanligi bois, u har qanday musiqiy cholg'uga qaraganda murakkabdir. Asosiy murakkablik shundaki, orkestrda malaka va iste'dodi turli xil bo'lgan odamlar ishlaydilar va ularning har biri o'ziga xos fe'l-atvor, ehtiros va boshqa ruhiy hamda xissiy hususiyatlarga ega bo'ladilar. Shu bois dirijyorlik boshqa ijrochilik mutaxassisliklariga nisbatan murakkab ishdur.

Mazkur ilmiy ish havaskor orkestrlar dirijyorlari, maxsus musiqiy maktab va litseylar yuqori sinf o'quvchilari, madaniyat instituti va konservatoriya talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, ularga dirijyorlik texnikasi tabiatini yaxshiroq tushunish, uning orkestrni boshqarishdagi umumiy jarayonida tutadigan o'rnini ko'rsatish, uning keyinchalik orkestr bilan mustaqil ishlashida zarur bo'ladigan bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishga yordam berishga qaratilgan. Yaxshi dirijyor iste'dod, bilim, iroda kuchi, eshitish qobiliyati va tajriba kabi ko'plab fazilatlariga ega bo'lishi lozim. Biroq, agar dirijyor bu fazilatlarini orkestrga xizmat qildirsa bilmasa u yoki bu asarning tempi, dinamikasi va bu borada o'z talqinini yetkazishdagi muayyan yo'lini orkestrga yetkaza bilmasa ko'zlagan maqsadiga erisha olmaydi.

XX asrning yarmidan boshlab zamonaviy musiqa ancha murakkablashdi va orkestrni boshqarishda yuksak dirijyorlik texnikasiga ega bo'lish muhimligini ko'rsatdi. Shunday qilib, dirijyorlik texnikasi nima?

Yaqin-yaqingacha dirijyorlikka o'qib bo'lmaydi, balki dirijyor bo'lib tug'ilish lozim, bunday qobiliyatni insonga tabiatni o'zi in'om etadi, deb hisoblab kelingan. Shuningdek «dirijyorlik texnikasi» nima ekanligini hamisha va hamma ham yaxshi anglayvermaydi. Bu tushuncha haqida turli tasavvurlar bor. Ba'zi musiqachilar dirijyorlik texnikasiga musiqiy obrazning va asar mohiyatini qo'l harakatlari orqali ifodalash vositasi deb qaraydilar. Bunday fikrni S. A. Kazachkov, A. P. Ivanov-Radkevich, I. A. Musinlar qo'llab-quvvatlaganlar. Xususan I. A. Musin shunday deb yozgan edi: «Qo'l harakati o'ziga xos tilga aylanib, dirijyor nutqining o'rnini bosdi. Uning yordamida dirijyor orkestr va tinglovchilar bilan musiqa mazmuni haqida so'zlashadi». Ayrimlar esa dirijyorlik texnikasi deganda musiqiy asar ijro etayotgan xor yoki orkestrni boshqarish usullarini tushunadilar. (M. I. Kanershteyn, I. V. Razumnyy). Boshqalar esa dirijyorlik texnikasi tushunchasini musiqiy asarni ijro etayotgan xorni yoki orkestrni boshqarishning o'zi deb tushunadilar. (V. G. Rajnikov, J. M. Debelaya).

Bizning fikrimizcha, dirijyorlik texnikasi — avvalo dirijyor tomonidan uning qo'llari harakatlari yordamida ijro etilayotgan musiqani talqin etishdir.

DIRIJORLIK APPARATINI O'RNATISH

Dirijyorlik apparati deb uning butun jismini olish mumkinki, bu apparatning samarali ishlashi uchun tana qismi, bosh, qo'llar, yelka va oyoqlarga nisbatan to'g'ri vaziyat egallanishi kerak. Dirijyorlik apparatining barcha qismlari o'zaro bog'liq va ma'lum darajada bir-birini to'ldiradi.

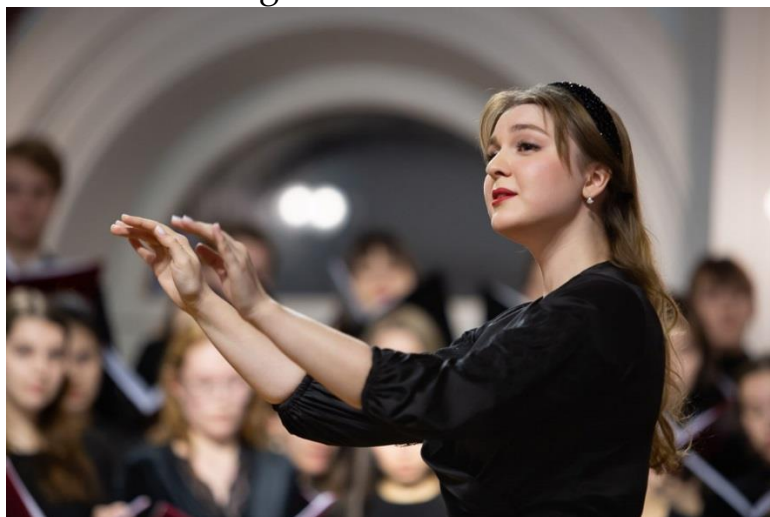
TANA

Dirijyorlik qilish paytida tana tik, xotirjam va shu bilan birga harakatga tayyor holatda ko'krak kafasi sal ko'tarilgan, yelka esa tik to'g'ri bo'lishi lozim. Yelkani juda ko'tarib yuborish mumkin emas — bu bel mushaklari harakatsiz holatda bo'lishiga, tirsaklar ikki tomonga «tarvaqaylab» ketishiga va umuman butun tananing noqulay vaziyatga kelishiga sabab bo'ladi. Haddan tashqari egilish va bukilish ham noto'g'ri. Bunday holatda harakatlar sust va ishonchsiz bo'lib qoladi. Tananing haddan ziyod harakatchanligi, ijro paytida tez-tez burilish, egilish va boshqa ortiqcha holatlar shoshqaloqlikdek ko'rinadi va odatda dirijyorning texnik ko'nikmalari yaxshi emasligini ko'rsatadi.

Umuman, dirijyorning butun tashqi ko'rinishi estetikaga asoslanishi

kerak: tana tabiiy holatda, ko'krak qafasi kerilgan, yelkalar to'g'rilangan bo'lmog'i lozim. Shuningdek dirijyor hech qachon qaddini bukib turmasligi darkor. Tananing holati dirijyorning nafas olishiga ham ta'sir etadi. Yelka va butun tana shunday holatda bo'lishi kerakki, dirijyorni erkin nafas olishiga xalaqit qilinmasligi kerak. Dirijyorning nafas olishi shu sababdan tabiiy bo'lishi kerakki, u butun musiqa va uning qismlarini nafasi bilan bog'laydi. Shu bois ham «dirijyor musiqa bilan birga nafas oladi» degan ajoyib ibora bor. Dirijyorning nafas olishi qo'shiqchilar va sozandalar nafasi bilan ham tabiiy ravishda bog'lanadi. Dirijyorning butun vujudi doimo orkestrning har bir a'zosi va qolaversa, tinglovchilarning diqqat markazida bo'lishini inobatga olgan holda u o'zini hamisha nazorat qilib turishi, ortiqcha harakatlar qilmasligi lozim. Dirijyorning butun diqqat e'tibori orkestrga qaratilib, uning harakatlari aniq, ishonchli va ayni paytda o'sha-ro'parasidagi orkestrga ko'maklashishga yo'naltirilgan bo'lishi shart. Ba'zi dirijyorlar qo'l harakatlarining ta'sirchanligini oshirish maqsadida orkestrantlar tomon egilib, o'z tanasini noo'rin harakatlarga yo'naltiradi. Amalda esa bu hol ko'l harakatlarining samarasini oshirmaydi, aksincha, ijrochilarning yanglishtirishga olib kelishi ham mumkin. Ta'sirchanlikka tana yordamida emas balki faqat qo'l harakatlari orqaligina erishish lozim.

Bunga taniqli rus dirijyori YE. A. Mravinskiy yorqin misol bo'la oladi. Uning tanasi orkestrni boshqarish jarayonida deyarli ishtirok etmaydi. Qo'llari esa butkul erkin holatda ishlaydi. Tananing ifoda imkoniyatlaridan a'lo darajada foydalana bilish, tana holatining ma'nodorligi, harakatlarning yuksak darajada plastik ekanligi uning dirijyorlik uslubini nihoyatda emotsional bo'lishini ta'minlagan.

BOSH HOLATI

Dirijyor boshini shunday tutishi kerakki, bunda dahani sal tepaga ko'tarilib, nigohi orkestrga qadalib turadi. Boshni to'g'ri va erkin tutib, uni kerak paytda orkestrning turli qismlari tomon burishga oson bo'ladigan holatda ushlash lozim. Boshni musiqaga hamohang tarzda o'ynatish ham, mudom bir nuqtaga tikilib turish ham to'g'ri emas. Boshni ng juda egik holatda tutish esa bo'yin mushaklarining qisilib qolishiga olib kelishi mumkin. Agar bosh egik holatda tutilsa, dirijyor orkestrantlarning hammasini ko'ra olmaydi, o'z navbatida ularni ham dirijyorning yuzini ko'rib turishlari qiyinlashadi. Zotan ular o'rtasidagi muloqotda dirijyor nigohi katta ahamiyat kasb etadi. Dirijyor nigohi ijrochilar e'tiborini jamlovchi, ularni ijrodagi qandaydir muhim jihatdan ogohlantiruvchi, alohida cholg'u yoki guruhlar qismlarini ta'kid etish vositasidir. Bunda yuz ifodasi katta ahamiyatga egaki, uning ma'nodor bo'lishi badiiy obraz yaratishda muhim rol o'ynaydi. Asosiysi – qiyofani keraksiz tarzda burishtirmaslikdir. Dirijyorning toshdek qotib qolgan, ma'nosiz qiyofasi ijrochilar jamoasida zavq uyg'otmaydi, albatta, lekin haddan ziyod ma'nodorlik, ifodaviylikka erk berish ham to'g'ri emas.

OYOQLAR HOLATI

Dirijyorlik paytida oyoqlar butun tana uchun mustahkam tayanch vazifasini bajaradi. Dirijyorning oyoqlari butun oyoq panjasi yoki barmoqlariga tayanib, tananing barqaror holatini ta'minlaydi. Asosiysi – tayanch tovonga to'g'ri kelmasa bo'lgani. Oyoqlarni juda kerib yuborish

yoki bir-biriga juda yaqin qo'yish ham noto'g'ri. Dirijyor musiqaga hamohang tarzda tizzalarini bukishi, u yoq, bu yoqqa yurishi, yoki bir joyda qotib turgan holda tanasini chayqatishi ham to'g'ri emas. Dirijyorlik qilish paytida tana holatlari o'zgarib borar ekan unga muvofiq tarzda oyoqlar ham o'z holatini o'zgartirib turadi. Shu munosabat bilan tana og'irligi u oyoqdan bu oyoqqa o'tib turadi. Garchi oyoqlarni bir holatda tutish qiyin bo'lsada, ularni tez-tez o'zgartirib turish ham noto'g'ri, bu bir joyda depsinish yoki biror joyga shoshib turgan kishi holatiga o'xshab ko'rinadi.

QO'LLAR HOLATI

Dirijyorning qo'llariga qo'yiladigan asosiy talab — ularning to'la erkinligi, ya'ni tanaga bo'ysunmasligi va mushaklarning bo'sh qo'yilishidir. Erkinlik dirijyorga musiqani oson ifoda etish imkonini beradi. Qo'llarni erkin tutmaslik esa orkestrga o'z niyatlarini to'liq va aniq yetkazishga xalal beradi. Bunday qo'llar egiluvchan va plastik bo'lmaydi,

ular musiqani ifoda etishga o'zlik qiladi. Ular hatto nigohni ham charcha tib qo'yadi, eng asosiysi — erkin bo'lmagan qo'llarning harakatlari tushunarsiz bo'lib, bu orkestr ishiga yordam o'rniga, xalal beradi. Odatda bunday qo'llarning tirsaklari ikki tomonga kerilib, tepaga ko'tarilgan bo'ladi. O'z qo'l harakatlarining samarasiz ekanini sezgan bunday dirijyor qo'llariga «yordam berish» uchun yana tanasi, boshini ishga solib, keraksiz harakatlarni ko'paytiraveradi.

Xuddi shuningdek, kimtinib ishlaydigan dirijyor o'zi ijro etayotgan konsert yoki spektakl «yuki»ni ko'tara olmaydi.

Shu bois o'z faoliyatini endi boshlayotgan dirijyorlar bilan takt mashqlarini o'rganishni va qo'llarni «erkinlashtirish» ishidan boshlaganlari ma'qul. Bugun qo'llar — dirijyor apparatining asosiy va eng muhim qismi ekanligini unutmaslik kerak. Qo'llarning turli holatlari — harakatlari erkinlik, qulaylik, tabiiylik va muhimi ijroga to'g'ri kelish kabi talablarga javob berishi kerak.

Ma'lumki, qo'l kaft, bilak va yelkadan iborat. Dirijyorlik qilishda qo'lning eng harakatchan va ifodali qismi bo'lgan kaft (kist) eng muhim rol o'ynaydi. Kaft bilan organik ravishda bog'langan bilak va yelka yordamchi qismlar bo'lib, harakatda faqat kaftning holatlari uchun xizmat qiladi. Aksariyat hollarda qo'l qismlari o'z holatlarida shunchalik o'zaro bog'liqlik, kaftning eng kichik harakati ham bilak va yelka mushaklari ishtirokini taqozo etadi. Masalan yengil staccato dan pianissimo ga o'tish.

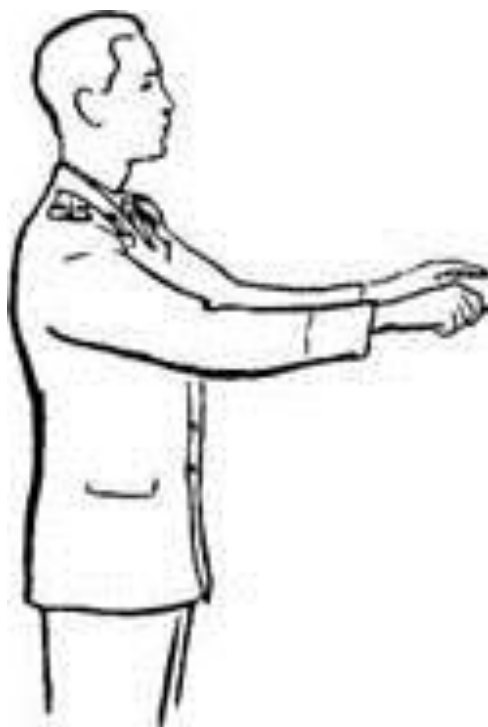
Dirijyorlik qilishda kaftni pastga qaratib tutish — uning eng qulay holatidir. Bunda kaft bo'shashgan ham qisilgan ham, ortiqcha ko'tarilgan ham bo'lmasdan hamisha oldinga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Barmoqlarni tabiiy ravishda biroz dumaloqroq shaklda bo'lishi buning barobarida ularning erkin holati butun kaftning yetarli darajada erkinligidan dalolat beradi. Kaftning harakatchanligi, elastikligi va yetarli darajada erkinligi mushaklarning har qanday tez harakatga tayyor turishi bil an muvofiq bo'lmog'i kerak. Kaftning bu jihati dirijyorga qo'l harakati orqali ijroning eng nozik tomonlarini ifoda etish imkonini beradi. Aynan kaft harakatlari dirijyor qo'l harakatlariga asosiy dinamik, emotsional ko'rinish beradi.

Kaft erkinligini o'rganishning dastlabki davridanoq alohida nazorat qilib turish kerak. Shunga tayanib, avval boshidanoq, darhol tayoqcha bilan dirijyorlik qilishga o'tish maslahat berilmaydi, chunki bu kaft mushaklarining zo'riqishiga sabab bo'lishi mumkin.

Dirijyorlik qilish paytida qo'l holati o'zgarishs iz qolmaydi. Ularning joylashuv balandligi, cho'zilish darajasi doimo o'zgarib turadi. Bu ko'p sabablarga bog'liq. Jumladan, orkestr jarangdorligi dinamikasiga, u yoki bu epizod fakturasiga, muayyan cholg'u yoki guruhlarining ijroga kirishishini ko'rsatishga, asar janriga, uslubiga, masshtabiga, qolaversa, orkestr tarkibining kattaligiga, xor, yakkaxonlar soniga, shu bilan birga orkestr yamasi teatlarda (orkestr joylashadigan chuqurlik) yoki estrada sahnasida dirijyorlik qilinishiga bog'liq bo'lishi mumkin. Bularning barchasi dirijyor qo'llari holatida aks etadi.

O'qitish jarayoni avvalida talabalar dastlab rioya qilishi mumkin bo'lgan o'rtacha qo'l holatini belgilash tavsiya etiladi. Tabiiylik, qulaylik maqsadida qo'lning erkinligini ta'minlash va orkestrga ko'rinarli bo'lishi uchun qo'llarni ko'krakdan sal pastroq holatda tutgan ma'qul. Agar qo'l undan yuqoriroq bo'lsa — yelka mushaklari zo'riqadi, aksincha pastroq bo'lganida esa orkestrga ko'rinmaydi. O'rganuvchilar avval butun dirijyorlik apparatini to'g'ri «o'rnatish»ni bilishlari lozim. Shundan keyingina dirijyorlik texnikasini egallashga o'tish mumkin. Dirijyorlik apparatini «o'rnatish» qo'l, yelka, bo'yin, bosh mushaklarini bo'shashtirish, erkin tutishdan boshlanadi. Dirijyorlikni o'rgatuvchi pedagogning vazifasi avvalo har bir talaba uchun tana, bosh, qo'l va oyoqlarning eng qulay va tabiiy holatini topishdan iborat. Bu bilan talabani qaddi qomatini to'g'ri tutish, asosiy dirijyorlik holatini aniqlashga o'rgatish kerak. Shuni unutmaslik kerakki, qaddi qomatni to'g'ri tutish nafaqat estetik nuqtayi nazardan muhim, balki amaliyot uchun ham zarur. Ma'lumki harakatlarni o'zlashtirish qobiliyati hammada turlicha kechadi. Ba'zilarida osongina uddalansa, boshqalarda jiddiy qunt va sabotni talab qiladi.

Dirijyorning besunaqay, notabiiy, yoki qo'pol harakatlari ijrochilarda zo'riqish va noqulaylik xislarini to'g'dirishi mumkin. Muay yan estetik normalarni ham mudom yodda tutish darkorki, dirijyorni butun ijrochilar guruhi avvalo ko'rish orqali qabul qiladilar.

DASTLABKI HOLAT VA DIRIJORLIK SXEMALARI

O'z ishini boshlar ekan, dirijyor o'zi uchun muhim va zarur bo'lgan holatga keladi, bu dastlabki holat deb ataladi. U bir-biridan uzoqroq qo'yilgan oyoqlarga tayanib, tik va erkin xolda turadi. Bir oyoqni sal oldinga chiqarib, goh unisiga, goh bunisiga tayanib ham turish mumkin. Bunda taktni oyog'i bilan urib, musiqaga hamohang tarzda tizzalarni bukib turish yaramaydi, bu birinchidan keraksiz, ikkinchidan esa, xunuk ko'rinadigan holatdir. Dirijyorlik paytida tana normal, oddiy refleks tariqasida qo'l harakatlari ta'sirida chayqalishi mumkin. Yelkalar ortiqcha zo'riqishdan xoli bo'lishi kerak. Qo'l va tirsak erkin holatda bo'ladi. Dirijyor qo'llarini erkin va uncha baland ko'tarmagan holda tutib tirsaklarini tanadan uncha uzoqlashtirmagan holda tutishi maqsadga muvofiq. Tirsaklarni baland ko'tarish qo'l harakatlariga xalal beradi, taktlashni qiyinlashtiradi. Yuqorida aytib o'tilganidek, takt berishda dirijyor asosan o'ng qo'lini ishlatadi. Tepa-pastga, o'ng yoki chapga harakat qilganda u qo'l kaftini pastga tutganicha turishi kerak.

Kaft va barmoqlarni cho'zmasdan ayni paytda musht qilib bukib ham olmagan holda yengil hamda erkin tutish lozim. O'rganishni boshlanishi davrida bunga amal qilish tavsiya etiladi.

Tayoqchani ushlaganda dirijyorning ko'rsatkich barmog'i bosh barmoqqa tegib turadi, qolgan uch barmog'i esa, bir-biriga tegmagan holda, sal egilgan bo'ladi. Bunda qo'llar shunday holatda turishi kerakki,

undan har qanday tomonga (o'zidan, o'zi tomon, tepaga, pastga) harakat qilish qulay bo'lsin. Kaftning takt berishda va umuman dirijyorlikdagi ahamiyati juda muhim, ayniqsa agar ijroning o'ta ifodali bo'lishiga erishishni hohlasangiz, kaft doimo erkin, zo'riqmagan va egiluvchan bo'lishi lozim. Biroq bu erkinlik va egiluvchanlik yasama emas, balki tabiiy bo'lmog'i kerak.

Dirijyor takt berishda vertikal va gorizontal qo'l harakatlaridan foydalanadi. Ularning har qaysisi juda chegaralangan yoki juda keng bo'lmasligi lozim. Dirijyor qo'l harakatlarining yo'nalishini bildiruvchi bo'linishlardan tashqari ularni yana kuchi bo'yicha ham ajratadilar. Ulardan eng kuchlisi — qo'lning pastga (vertikal) harakatidir, chunki uni bajarayotganda yerning tortish kuchini yengishga hojat qolmaydi. Shuni esda tutish kerakki, kuchli harakatda mushaklar zo'riqadi, kuchsiz harakatda esa bo'shashadi.

Qo'l harakatlarini kuchli va kuchsizlarga ajratilishi takt belgilashda juda katta ahamiyat kasb etadi. Chunki kuchli harakatlar bilan kuchli, urg'uli, kuchsiz harakatlar bilan esa kuchsiz, urg'usiz hissalar ko'rsatiladi. Shuningdek kuchsiz harakatlar kuchli harakatga tayyorlanish uchun ham xizmat qiladi. Undan tashqari, qo'lning kuchsiz harakatlari musiqiy asarning xor ijrochilari va damli cholg'uchilar o'pkalarini havoga to'ldirishlari kerak bo'lgan paytga mos tushadi. Aksincha, kuchli qo'l harakatlarining kuchi va quvvati nafas chiqarish, ya'ni xor ijrochilari kuylaydigan, damli cholg'uchilar esa chaladigan paytga to'g'ri keladi.

Metrlil sxemalarni o'rganish, umuman sxemalar strukturasi bilan tanishish davridayoq boshlanadi. Dirijyorlik sxemalari aniq va oddiy harakatlarga asoslanadi. Bu dirijyor uchun qulay bo'lib, ijrochilar jamoasiga uning istaklarini yaxshi tushunishga imkon yaratadi. Bu asos qanchalik oddiy, aniq, lo'nda va ma'nodor bo'lsa, qo'l harakati yordamida partituraning turli talablarini yetkazish imkoniyati shunchalik ko'p bo'ladi, dirijyorning qo'l harakati esa shunchalik chuqur ma'noga ega bo'ladi. Yuqorida aytilganidek, xar qanday o'lchamdagi taktni kuchli va kuchsiz xissalar tashkil etadi. Murakkab va aralash metrning taktida nisbatan kuchli hissalar ham bo'ladi. Ularning barchasi dirijyorning qo'l harakati bilan ko'rsatiladi. Birinchi kuchli hissa — taktning asosi bo'ladi. Ushbu hissa uning holati va xarakteriga mos harakat bilan, ya'ni boshqalarga nisbatan faolroq tarzda ifoda etilishi bilan ajralib turadi. Qo'lning tepadan pastga keskin harakati ana shu talabga javob beradi. Qo'lning pastga

harakati eng oddiy va kuchlisidir. Unda qo'lning o'z og'irligiga mushaklar qisqarishidan kelib chiqadigan kuch ham qo'shiladi. Bunday harakatda birinchi hissaning boshqalardan ajralib turuvchi kuchi va faol xarakteri alohida ko'rsatib o'tiladi. Takt berishning ko'rgazmali bo'lishi uchun taktning kuchli hissasi yetarli darajada chuqur, aniq va eng asosiysi, u taktning boshqa hissalariga qo'shilib ketmaydigan bo'lishi lozim. Kuchsiz va nisbatan kuchli hissalariga kelsak, ular u yoki bu metrning sxemasiga qarab qo'lning chapga, o'ngga yoki tepaga harakati bilan beriladi. Taktning barcha kuchsiz hissalarini keyingi hissaga tayyorgarlikni o'z ichiga oladi. Shu bois har bir keyingi harakat avvalgilari bilan uzviy bog'liq bo'lishi, ulardan kelib chiqishi kerak.

Bunga eng yorqin misol keltirish uchun taktning oxirgi hissasini olaylik. U o'z holati bo'yicha taktdagi eng kuchsiz bo'lib, shu bilan birga keyingi harakatlarga kuchli tayyorgarlikni o'z ichiga oladi. Shunday ekan, so'nggi hissa bu — keyin boshlanadigan birinchi hissaning boshlanishi desak ham xato bo'lmaydi. Haqiqatan ham, birinchi hissa xarakteri undan avval bo'lgan so'nggi kuchsiz hissaga bog'liq. Shu bois taktning so'nggi hissasi boshqa kuchsiz hissalariga nisbatan keskinroq harakat bilan ko'rsatiladi va doimo tepaga yo'naltiriladi.

Shunday qilib, musiqiy amaliyotda shakllangan o'lchamlarni qo'llash tizimiga muvofiq, dirijyorlik oddiy, murakkab va aralash turlarga ajratiladi.

Oddiy metrlar (prostiye metri). Oddiy deb bitta kuchli hissani o'z ichiga olgan metrlar qabul qilingan: $\frac{2}{2}$; $\frac{2}{4}$; $\frac{2}{8}$; $\frac{2}{16}$; yoki $\frac{3}{2}$; $\frac{3}{4}$; $\frac{3}{8}$; $\frac{3}{16}$.

Murakkab metrlarga esa kuchli yoki nisbatan kuchli hisoblangan metrlar kiradi:

Aralash $\frac{4}{4}$; $\frac{4}{2}$; $\frac{4}{8}$; $\frac{4}{16}$ ёки $\frac{6}{8}$; $\frac{6}{4}$; $\frac{8}{4}$; $\frac{9}{4}$; $\frac{9}{8}$; $\frac{9}{16}$ ёки $\frac{12}{4}$; $\frac{12}{8}$; $\frac{12}{16}$.

metrlarga esa turli oddiy metrlarni o'zaro yoki bo'lmasa murakkab metrlar bilan uyg'unlashgan ko'rinishlari kiradi:

$\frac{5}{2}$; $\frac{5}{4}$; $\frac{5}{8}$; $\frac{5}{16}$; $\frac{7}{2}$; $\frac{7}{4}$; $\frac{7}{8}$; $\frac{7}{16}$; $\frac{10}{2}$; $\frac{10}{4}$; $\frac{10}{8}$; $\frac{10}{16}$; $\frac{11}{2}$; $\frac{11}{4}$; $\frac{11}{8}$; $\frac{11}{16}$.

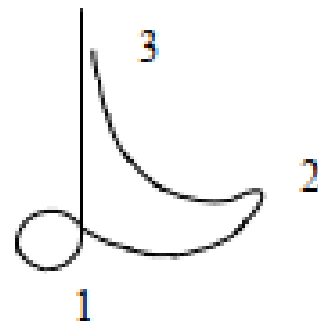
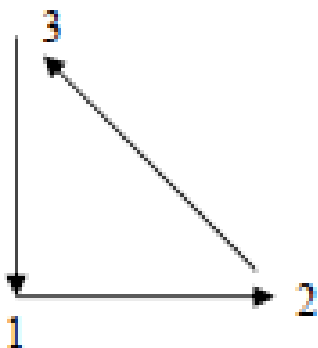
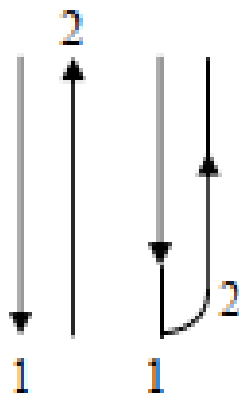
O'lchovlar

1. 3/4; 4/4; 2/4 o'lchovlarida (mo'tadil va o'rtacha tez harakatda non legato va legato xarakteridagi tovushlarning *mf* va dinamik tuslarida) dirijyorlik qilish.

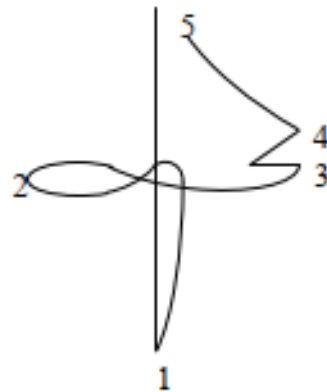
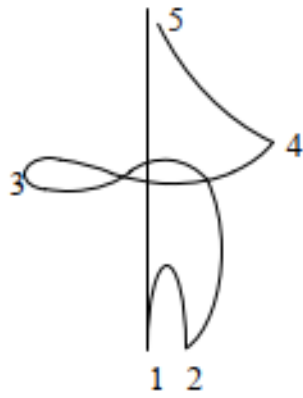
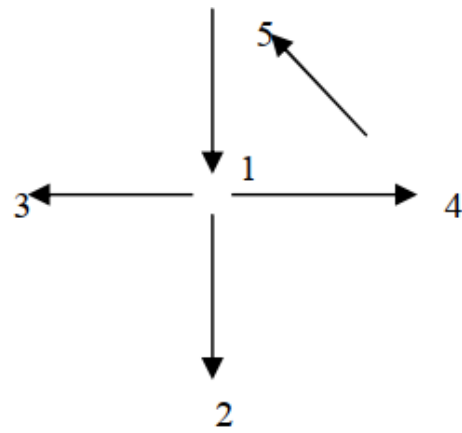
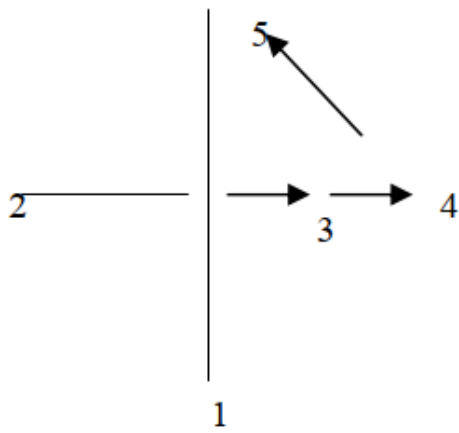
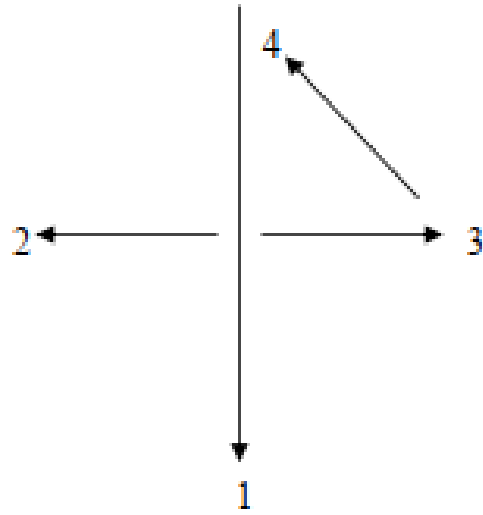
2. Quylashni taktning har xil hissalaridan (takt oldidan) boshlash yo'llarini o'rganish.

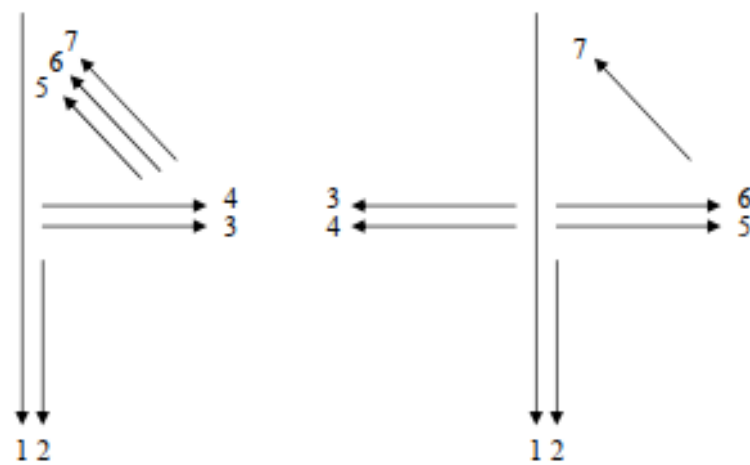
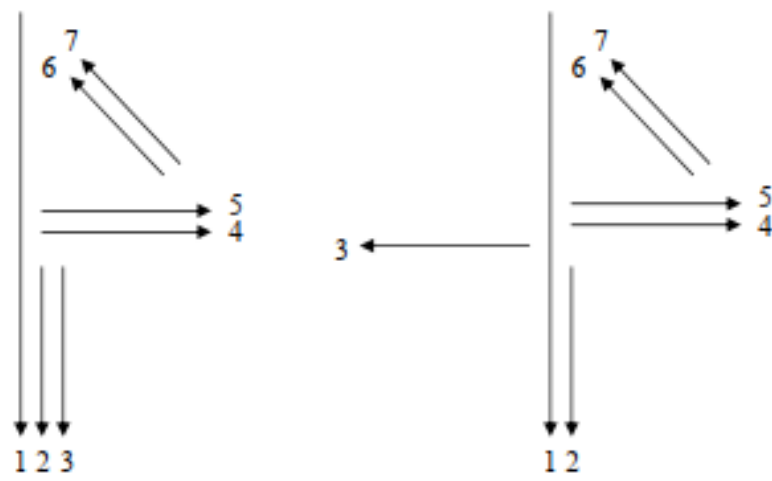
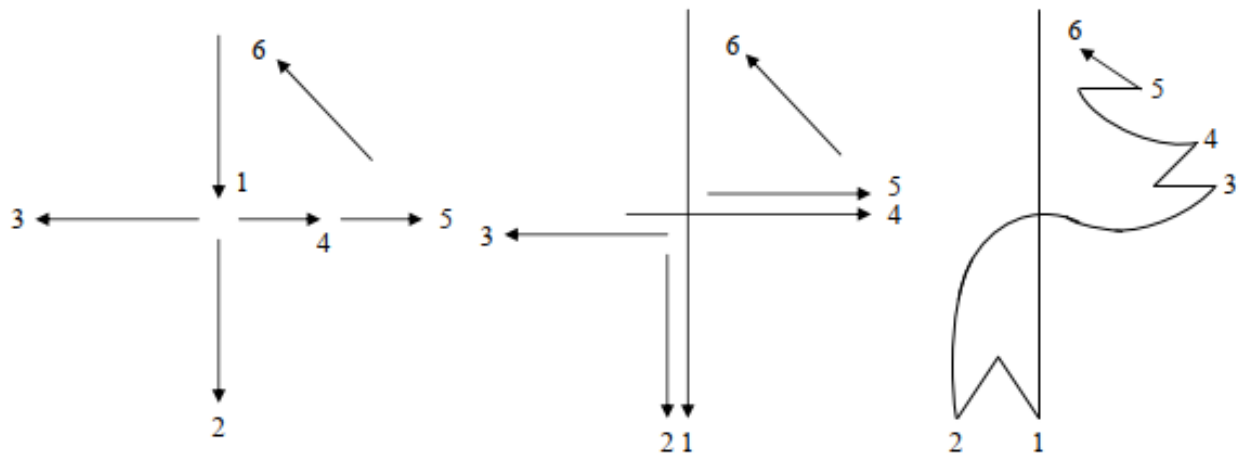
3. "Uziladigan" va "uzilmaydigan" fermatoni, asar oxirida uchraydigan fermatoni, ularning ahamiyati va ijro etilish usullarini o'zlashtirish.

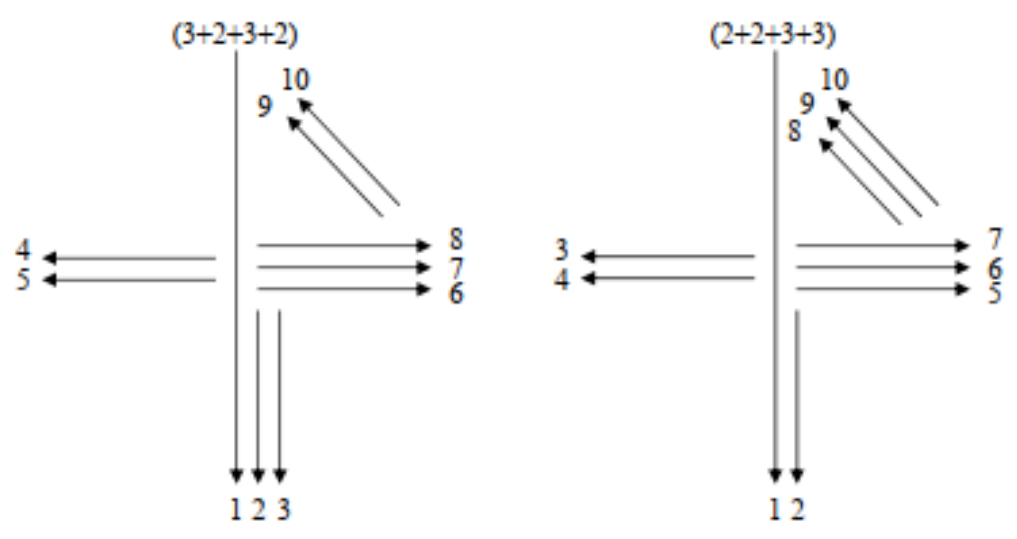
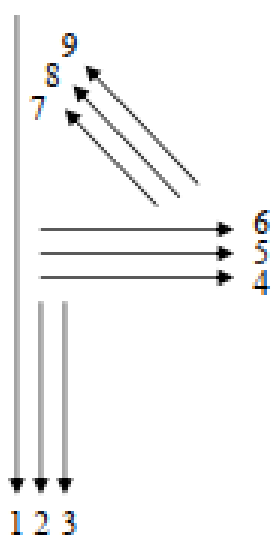
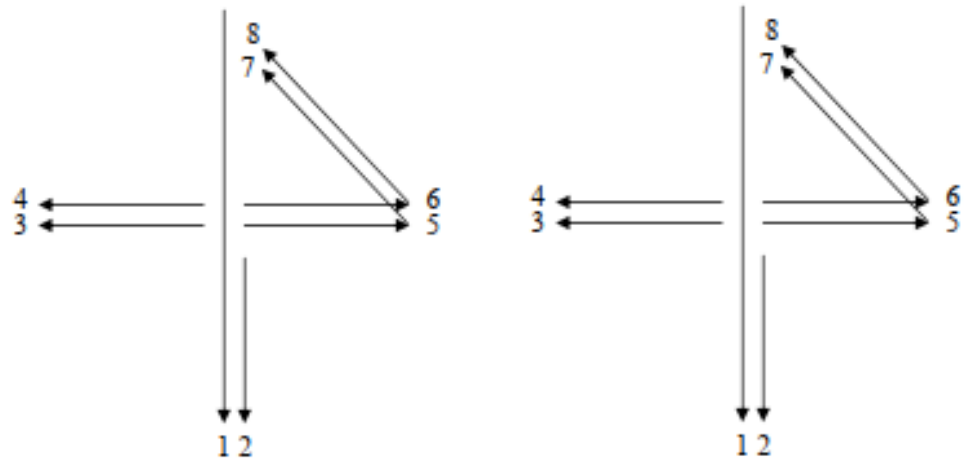
4. Dirijyorlik harakatlarining asosiy xususiyati va qonun-qoidalari (tejamkorlik, maqsadga muvofiqlik, aniqlik, usullilik, taktida kuchli va kuchsiz damlarni his qilish, dirijyorlik sxemasi tasvirining aniqligi) ga erishish.⁹

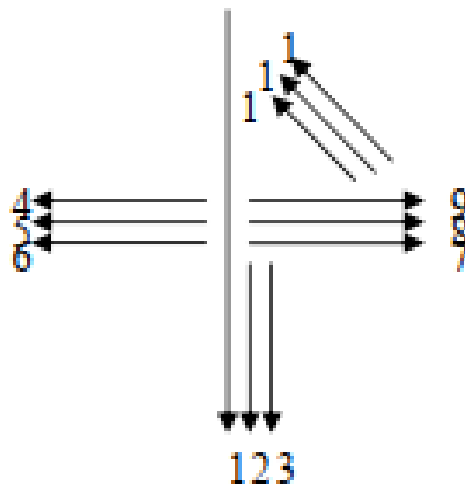
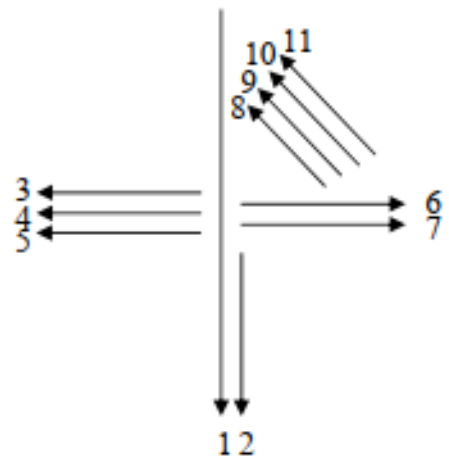
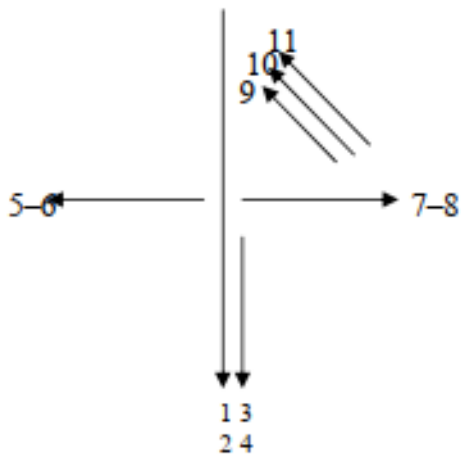

⁹ N.I.Qoziyev Xor dirijyorligi xrestomatiyasi I-qism Toshkent-1967y. 5-b.

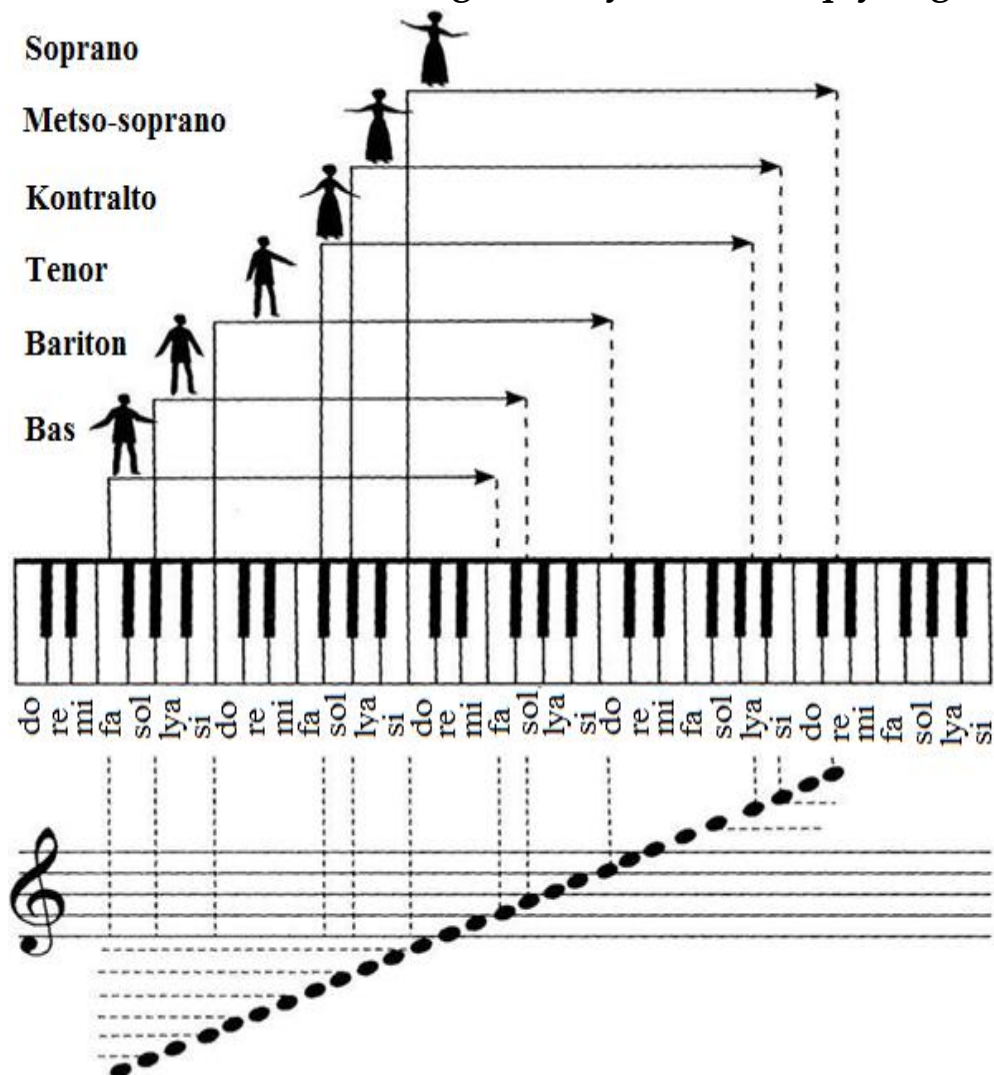

Diapazonlar:

Professional katta aralash xorning umumiy diapazoni quyidagicha:

Soprano I		Tenor I	
Soprano II		Tenor II	
Alto		Bass	

Havaskorlik aralash xorining umumiy diapazoni quyidagicha:

Soprano

Metso-soprano

Kontralto

Tenor

Bariton

Bas

do re mi fa sol la si do re mi fa sol la si do re mi fa sol la si do re mi fa sol la si

Ovoz sozlash mashqlari

1-mashq

No ni no ni no no ni no ni no ni No ni
Do di do di do do di do di do di Do di

Mam, mam, mam, mam, mam, mam, mam, mam, mam, mam, mam, mam, mam, Mam, mam,
Mom, mom, mom, mom, mom, mom, mom, mom, mom, mom, mom, mom, mom, Mom, mom,

Pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa Pa ...

2-mashq

i ye a i ye a

Bommm, bommm, bommm, Bommm, bommm, bommm,
Bonn, bonn, bonn, Bonn, bonn, bonn,

Mo - mi, mo - mi, mo - mi, mo - mi, mo Mo - mi, mo - mi, mo - mi, mo - mi, mo
E - o, e - o, e - o, e - o, E - o, e - o, e - o, e - o,

Mo - mi, mo - mi,

Mi - o, mi - o, mi - o, mi mi - o, mi - o, mi - o, mi Mi - o, mi - o ...

No - ni, no - ni, no - ni, no - ni, no - ni, No - ni, no - ni,
Mi - na, mi - na, mi - na, mi - na, mi - na, Mi - na, mi - na,

Lya, a ... Lya, a ...

Mi a ma

3-mashq

 Ni no ni no ni no ni no ni no ni no ni no ni

 ni no ni no ni no ni no ni no ni no ni ni no...

 Mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi - mo,

 mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi - mo...

 mi - mo, mi - mo, mi - mo, mi mi - mo, mi - mo, mi - mo...

o o *o o*

4-mashq

i i i i *o o o* *i o*

i o i o o *i o*

 ye o ye o ye o ye o ye o ye o ye o ye o

 ye
 Mi - o, mi - o, mi - o, mi - o, mi - o, mi - o, mi. Mi - o, ...

 Mo - mi mi - mo mo - mi mi - mo mo - mi mi - mo mi - mo - mi Mo - mi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING MADHIYASI

Abdulla Oripov

Mutal Burxonov

Moderato

Ser-qu yosh hur_ o'l - kam el - ga baxt, na

5 *ff* jot sen o - zing do'st - lar - ga yo'l - dosh meh - ri - bon! meh - ri -

9 *p* yash-na gay to a - bad il - mu fan i - jod *f* shuh-ra-ting por - la - *mf*

13 *poco rit.* sin to-ki bor-ja hon! *ff* Ol - tin bu vo - diy-lar Jon o'z-be - kis *p*

8^{pb}

18 *ff*
 tbn. Aj - dod lar mar do - na ru - hi sen - ga yor u - lug'

22 *ff*
 xalq qud - ra - ti jo 'sh ur - gan za mon, O - lam - ni mah - li - yo ay - la - gan di

26 *ff*
 yor! bag' - ri gan di yor!

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
 Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
 Yashnagay to abad ilmu fan, ijod,
 Shuhrating porlasin toki bor jahon!

Naqorat:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
 Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
 Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
 Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
 Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
 Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
 Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

Naqorat:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
 Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
 Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
 Olamni mahliyo aylagan diyor

Ililla yor

o'zbek xalq qo'shig'i

B. Umidjonov qayta ishlagan

Seherzando

S. I - lil - la yor i - lil - la (ya) *p*

A. I - lil - la yor i - lil - la (ya) *p*

T. I - lil - la yor i - lil - la (ya) *p*

B. I - lil - la yor i - lil - la (ya) *p*

Detailed description: This system contains the first four staves of the musical score. The vocal parts (Soprano, Alto, Tenor, Bass) are written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 7/4 time signature. The lyrics are: 'I - lil - la yor i - lil - la (ya)'. A dynamic marking of *p* (piano) is placed above the final notes of each vocal line. The bass line is in bass clef and provides harmonic support.

5

I - lil - la yo - rim uy - g'on - sin, i - li - la yor, i - lil - la (ya)

I - lil - la yo - rim uy - g'on - sin, i - li - la yor, i - lil - la (ya)

Detailed description: This system begins with a double bar line and a repeat sign. The vocal parts continue with the lyrics: 'I - lil - la yo - rim uy - g'on - sin, i - li - la yor, i - lil - la (ya)'. The bass line continues with the same harmonic accompaniment.

9

Soch - la - ri bel - ga cho'l - g'on - sin (o) I - lil - la yor i - lil - la (ya)

Soch - la - ri bel - ga cho'l - g'on - sin (o) I - lil - la yor i - lil - la (ya)

Detailed description: This system also begins with a double bar line and a repeat sign. The vocal parts continue with the lyrics: 'Soch - la - ri bel - ga cho'l - g'on - sin (o) I - lil - la yor i - lil - la (ya)'. The bass line continues with the same harmonic accompaniment.

13

Ho! Ro'-mo-lim - ni o - lib - san.
2.Ho! Ro'-mo-lim - ni ber baq - qa

Voy! Sen - ga teg - may man o' - lay

I - lil - la yor i - lil - la (ya)

I - lil - la yor i - lil - la (ya)

i - li - la yor, i - lil - la (ya)

i - li - la yor, i - lil - la (ya)

Ho! o - lib dor - ga o - sib - san.
Ho! Ha - zi - ling - ni qo'y aq - qa

Ho! Se - ni ol - may man o' - lay!

ho! To - za qol - dim cha-toq - qa (yo) i - li - la yor, i - lil - la (ya)

ho! To - za qol - dim cha-toq - qa (yo) i - li - la yor, i - lil - la (ya)

f i - lil - la (ya)

f i - lil - la (ya)

f Ho! To - za qol - dim cha-toq - qa (yo) i - li - la yor, i - lil - la (ya)

f Ho! To - za qol - dim cha-toq - qa (yo) i - li - la yor, i - lil - la (ya)

Chamanda gul

o'zbek xalq qo'shig'i

B. Umidjonov qayta ishlagan

Allegretto

S.
Cha-man - da gul o - chi - lib - di (ya) chak - kang - ga taq, chak - kang-ga

A.
Cha-man - da gul o - chi - lib - di (ya) chak - kang - ga taq, chak - kang-ga

Cha-man - da gul o - chi - lib - di (ya) chak - kang - ga taq, chak - kang-ga

Cha-man - da gul o - chi - lib - di (ya) chak - kang - ga taq, chak - kang-ga

S.

A.

T.
1. Qo - shing - ni qo - ra qi - gan, (ey!) Bog' - da - gi o's - ma - mi - kan (ey!)
2. Qo - shing as - li qo - ra - dur (ey!) O's - ma qo'y - ga - ning yol - g'on (ey!)

B.
3. Se - ning_ u - chun men kuy - gan, (ey!) Se - ning kuy - ga - ning yol - g'on (ey!)

Cha-man - da gul o - chi - lib - di (ya) Chak - kang - ga taq chak - kang - ga.

Cha-man - da gul o - chi - lib - di (ya) Chak - kang - ga taq chak - kang - ga.

The first system consists of four staves. The top two staves are vocal lines with lyrics. The bottom two staves are piano accompaniment, showing rests in the first two measures and then a simple harmonic accompaniment in the last two measures.

Cha-man - da gul o - chi - lib - di (ya) chak - kang - ga taq, chak - kang - ga

Cha-man - da gul o - chi - lib - di (ya) chak - kang - ga taq, chak - kang - ga

The second system consists of four staves. The top two staves are vocal lines with lyrics. The bottom two staves are piano accompaniment, showing rests in the first two measures and then a simple harmonic accompaniment in the last two measures.

The third system consists of four staves. The top two staves are vocal lines with lyrics. The bottom two staves are piano accompaniment, showing rests in the first two measures and then a simple harmonic accompaniment in the last two measures.

SHEDRIK

Ukrain xalq qo'shig'i

Allegro

N.Leontovich qayta ishlagan

Соло *mp* Все *pp*

С Щед - рик, шед - рик, щед - рі - воч - ка, при - ле - ті - ла лас - ті - воч - ка,
ста - ла со - бі ще - бе - та - ти, гос - по - да - ря ви - кли - ка - ти:
А Ста - ла со - бі
9 С Вий - ди, вий - ди, гос - по - да - рю, по - ди - ви - ся на ко - ша - ру.
А ще - бе - та - ти
Т Ще - бе - та - ти
13 С Там о - веч - ки по - ко - ти - лись, а яг - нич - ки на - ро - ди - лись.
А Там о - веч - ки по - ко - ти - лись, а яг - нич - ки на - ро - ди - лись.
Т Там о - веч - ки по - ко - ти - лись, а яг - нич - ки на - ро - ди - лись.
Б Там о - веч - ки по - ко - ти - лись, а яг - нич - ки на - ро - ди - лись.

17 *mf*

C В те - бе то - вар весь хо - ро - ший, бу - деш ма - ти мір - ку гро - шей.

A В те - бе то - вар весь хо - ро - ший, бу - деш ма - ти мір - ку гро - шей.

T В те - бе то - вар хо - ро - ший.

8 *mf*

Б В те - бе то - вар весь хо - ро - ший, бу - деш ма - ти мір - ку гро - шей.

21 *f*

C В те - бе то - вар — весь хо - ро - ший, бу - деш ма - ти — мір - ку гро - шей.

A В те - бе то - вар весь хо - ро - ший, бу - деш ма - ти мір - ку гро - шей.

T В те - бе то - вар — весь хо - ро - ший, бу - деш ма - ти — мір - ку гро - шей.

8 *f*

Б В те - бе то - вар весь хо - ро - ший, бу - деш ма - ти мір - ку гро - шей.

25 *mf* *pp*

C В те - бе — жін - ка чор -

A *mf* *pp*

T *mf* *pp*

8 *mf* *pp*

Б В те - бе жін - ка чор -

Хоч не гро - ші, то по - ло - ва, в те - бе жін - ка

(Закр. ртом)

28

tr

С но - бро - ва. Хоч не гро - ші, то по - ло - ва,

tr

А но - бро - ва. А...

tr

Т чор - но - бро - ва. А...

tr

Б

31

Соло Для повторення

С в те - бе жін - ка чор - но - бро - ва. Щед - рик, щед - рик,

А А...

Т А...

Б

Для окончання

34

pp

С (Закр. ртом) лас - ті - воч - ка...

pp

А А... лас - ті - воч - ка...

pp

Т Щед - рик, щед - рик, щед - рі - воч - ка, при - ле - ті - ла

pp

Б

Doril omon kunlar keldi

Allegretto

S. Jalil musiqasi
H. Xudoyberdiyeva she'ri

Tenor *mf*
Do - ril o - mon kun - lar kel - di sha - faq__ la - ri__ ol,
Bass

Tenor
Qa - yon_ boq - sang shay - la - nish - lar va so'z - la - shar_ tor.
Bass

Soprano
Ol - cha gu - lin ko'z - la - ring - ga sur - ta - san_ be - hol.
Alt
Tenor
Bass

1.

Soprano Bu kun - lar - cha et - gan_ lar bor et - ma - gan - lar_ bor.

Alt

Tenor O - - - - - O - - - - -

Bass O - - - - - O - - - - -

2.

2. So'l - g'in so'l - g'in lab - la - ring_ dan_ u - char - kan shu -

so'z O - ta - gi - nam ha - yo - lim - da rost - lay bosh - lar

O - - - Do - ril o - mon

qad la, la, la la la la la

O - - -

kun-lar - ga qayt o - nam yu - lib ko'z o'k - sik dil - da

la la la la

bosh - lan ma - sin de - sang qi - yo - mat o'k - sik dil - da

O - - -

bosh- lan_ ma- sin_ de- sang qi- yo - mat Bu kun - lar - ga

O - - -

yet- gan - lar bor, yet- ma- gan - lar bor!

Yet- ma- gan - lar bor. la, la, la la la, la, la, la

la, la, la la.

Фрески. часть II

Бафоев.

1

T.C. Yu- zing_ ka - bi_ of - to - bi

B.A. Ba - ka bum, ba - ka bum, ba - ka ba - ka ba - ka bum.

2

nur-mo - ya qa - ni qa - ni_

Ba - ka bum, ba - ka bum, ba - ka ba - ka ba - ka bum.

3

Zul - fing ka - bi_ har sho - mu sa - har_ so - ya qa - ni -

Ba - ka bum, ba - ka bum, ba - ka ba - ka ba - ka bum. Ba - ka bum, ba - ka bum,

4 **5**

- so - ya_ qa - ni_ Bul tov - ba - ga ul_

ba - ka ba - ka ba - ka bum. Bul tov - ba -

ul gu - noh ne - chun ul gu - noh ne chun ziy - nat_ e - mish

ga ul_ ul gu - noh ne - chun ne - chun ziy - nat_ e - mish

2

6 7 *f*

Bu ik-ki - si dek_ ham - da- mu_ ham-so-ya qa-ni -

8

- ham-so-ya_ qa-ni_ Yu zing_ ka-bi_ of - to - bi

Ba-ka bum, ba-ka bum, ba-ka ba-ka ba-ka bum.

nur - mo - ya qa - ni - nur - mo - ya - qa - ni -

Ba - ka bum, ba - ka bum, ba - ka ba - ka ba - ka bum.

- nur - mo - ya qa - ni - - nur - mo - ya - qa - ni ho.

Ba - ka bum, ba - ka bum

*Yuzing kabi oftobi nurmoya qani,
Zulfing kabi har shomu sahar soya qani.*

*Bul tovbaga ul, ul gunoh nechun ziynat emish,
Bu ikkasidek hamdamu hamsoya qani.*

Ты прекрасн, о Родина наша

хор из оперы "Навуходоносар"

Дж. Верди

10

Ты прекрасна, о Родина

10

4

наша, не объятны твои просторы, горде

7

ливы высокие горы, и цветами покрыты лу

10

га. Болно воды мои чиреки, пышно

13

взе-лень о-де-ты, кру-гом шу-мят ле-са. О, род-ной и лю-би-мой зем-

16

ли кра-са, серд-цу на - ше-му-ты до - ро - га Шум-при

19

ff бо - о по-ет те - бе сла - ву *P* е-му вто - рш жур-ча - ные ручь

22

я буй-ный *ff* ве-тер и ро-кот-дуб - ра-вый, *P* ше-лей

25 *sempre*

листь - ёв и трель со - ло - вя. Мать - от - чиз - на тво - и сы - но

pp

sempre

pp

28

вя мы, за те - бя жизнь го - то - вы от - дать! — Взвуч - ных

31

чем - нах те - бя вос - пе - ва - ем о - ве - ли — ка - я - на - ша - зем

34

ля, о ве - ли - ка - я на - ша - зем ля о - род - на - я зем

pp

pp

37

pp

pp

BUXORO

Safar Barnoyev she'ri

Habibullo Rahimov musiqasi

Shoshilmay

mf

S. Dun - yo - da sha - har - lar ko'p, Ham sho - mu

A.

mf

sa - har - lar ko'p. Be - tak - ro - ru be - nuq - son

mp

de - guv - chi xa - bar - lar ko'p. de guv - chi xa - bar - lar

f (pp) **Sal ildamroq**

ko'p. Oy bit - ta qu - yosh bit - ta,

bit - ta dur - ho Bu - xo - ro bit - ta - dur - ho,

bit - ta - dur - ho, bit - ta - dur - ho, Bu - xo - ro, -

Bu - xo - ro, Bu - xo - - - ro!

*Dunyoda shaharlar ko'p,
Ham shomu saharlar ko'p.
Betakroru benuqson,
Deguvchi xabarlar ko'p.*

*Oy bitta, quyosh bitta,
Bittadurho Buxoro,
Bittadurho Buxoro,
Bittadurho Buxoro,*

Duxtari sanam

Lab-la - ri - da may - da xo - li bor

Dux-ta - ri sa-nam do - na, do-na

The first system of music is in 6/8 time. The vocal line (treble clef) has a whole rest in the first two measures, followed by a melody in the last two measures. The piano accompaniment (bass clef) features a rhythmic pattern of eighth notes in the first two measures and rests in the last two. The lyrics are split between the vocal and piano parts.

Bun-day bor-dim qar - shi - ga - (yo) ot boy - la - dim ro - shi - ga (yo)

The second system continues the piano accompaniment with a consistent eighth-note pattern in the bass clef. The vocal line (treble clef) has whole rests in all four measures.

dux-ta - ri sa-nam do - na, do-na

lab - la - ri - da may - da xo - li bor,

The third system features a vocal line (treble clef) with a melody in the first two measures and whole rests in the last two. The piano accompaniment (bass clef) has whole rests in the first two measures and a rhythmic pattern in the last two.

dex - ta - ri sa - nam lab - la - ri xan - don

The fourth system has a vocal line (treble clef) with whole rests in the first two measures and a melody in the last measure. The piano accompaniment (bass clef) has a rhythmic pattern in the first two measures and whole rests in the last measure.

lab - la - ri xan - don

dux - ta - ri sa - nam.

The fifth system has a vocal line (treble clef) with a melody in the first measure and whole rests in the last three. The piano accompaniment (bass clef) has whole rests in the first measure and a rhythmic pattern in the last three.

DILIMAN

tojik xalq qo'shig'i

B.Umidjonov qayta ishlagan

Adagio

Musical score for the first system of 'Diliman'. It features four staves: Soprano (S.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'Adagio'. The dynamics are marked 'p' (piano) for the vocal parts and 'V' (fortissimo) for the bass line. The vocal parts have long, sustained notes, and the bass line provides a steady accompaniment.

Musical score for the second system of 'Diliman'. It features four staves: Soprano (S.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'Adagio'. The dynamics are marked 'p' (piano) for the vocal parts and 'pp' (pianissimo) for the bass line. The vocal parts have long, sustained notes, and the bass line provides a steady accompaniment. The lyrics are written below the staves.

(Og'izni yumib)

1. Zi das-tat gar -
2. Di-lam-ro in -

Bum, bum, bum bum, bum, bum bum, bum, bum

Bum, bum, bum, bum, bum, bum, bum, bum, bum, bum, bum,

pp

di - li - man

mf

chi shudxu - ni li - di man, bum, bum, bum, va - fo - do - rad
 qa - darmaf - shor o - xir, na so'zbin as

bum, bum, bum bum, bum, bum di - li - man,
 di - lam - ro,

bum, bum, bum, bum, bum, Bum, bum, bum, bum,

di - li - man,

na-shud g'am - gin di - li - man. Zi das - tat,
 tu na ru - i di - li - man. Di - lam - ro,

di - li - man,

mf

1. Zi das - tat gar
 2. Di - lam - ro in -

gi-shud xun, di - li - man, di - li - man, 1. Va - fo - dor,
 in - qa - dar, di - lam - ro, di - lam - ro 2. Na so'z-bin

na-shud xu - ni di - li - man, di - li - man, va - fo - do - rad
 qa - dar maf - shor o - xir, di - lam - ro, na - so'z - bin as -

na-shud g'am, di - li - man, di - lam di - li - man
 na ro' - i, di - li - ma, di - lam O ---

na-shud g'am - gin di - li - man
 tu na ro' - i di - li - man

f zi - ro - xi ishq xar giz bar na - gar - dad, di - li - man
f ru - xat-ro di - du xud-ro zad ba o - tash di - li - man
f *pp*
mf

1. Na - me - xo - dad
 2. A - jab de - vo -

di - li - man, di - li - man, di - lam, di - li - man.
pp
p
 di - li - man

sha - vad g'am - gin di - li - man, di - li - man.
 na - e bud - in di - li - man, di - li - man.

Musical score for a vocal piece. The score consists of four staves. The first staff is a vocal line starting with the word "Xo!". The second and third staves are vocal lines with the lyrics "di-li-man, di-li-man." and "di-li-man" respectively. The fourth staff is a bass line. The music is in 2/4 time and G major. Dynamics include *p* (piano) and *ppp* (pianissimo). There are hairpins indicating volume changes.

ISTIQLOL TARONASI

Q.Mamirov she'ri va musiqasi

Tantanali

Musical score for a choral piece titled "Tantanali". It features four vocal parts: Soprano (S.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.). The score is in 3/4 time and B-flat major. The vocal lines are mostly rests, indicating that the lyrics are not written on this page.

Tantanali

Piano accompaniment for the choral piece "Tantanali". The score is in 3/4 time and B-flat major. It features a complex rhythmic pattern in the right hand and a simpler accompaniment in the left hand.

poco rit.

S.

A.

T.

B.

poco rit.

S.

A.

T.

B.

S.
A.
T.
B.

S.
A.
T.
B.

S.

A. xo - na-don Ja-rang - la-di qo' shiq

T.

B.

Piano accompaniment with 5-finger patterns in the right hand and chords in the left hand.

S.

A. ja-rang - la-di al - yor kuy - lab mad - hing Va - tan...

T.

B.

Piano accompaniment with chords in the right hand and a bass line in the left hand.

S.

A.
o - na - jon. Ja-rang - la - di qo' shiq

T.

B.

S.

A.
ja-rang - la-di al-yor kuy-lab mad-hing Va-tan o - na - jon.

T.

B.

S. _____

A. _____

T. *Aj-dod-lar-dan me'ros bu ma-kon av-lod-lar-ga et-gay*

B. _____

S. _____

A. _____

T. *tinch o-mon Do - ril o-mon kel-di xur - lik za mon kel-di*

B. _____

S.
A.
T.
B.

kuy lab mad-xing Va-tan o - na-jon

S.
A.
T.
T.
B.

S.
A.
T.
B.

jon Va - tan.

2. Baxtu erkning ramzi bor tug'ida, tug'rasida,
Tog'lari, daryolari, boshdagi xumosida
Paxta, don boshog'ida, ko'kda oy Zuxrosida,
Jaranglar tillardan, jaranglar dillarda
Madhing elning kuy-sozida.

Temur, Boburlar el og'zida,
Qur'on, hadis yurt e'zozida.
Dorilomon keldi, hurlik zamon keldi
Kuylaylik madhingni onajon!

3. Ey buyuk Turon zamin senga olqish, senga shon!
Ming yasha, yuksal, kamol top O'zbekiston bo'l omon
Tinch totuv bo'lsin eling, ham farovon bu zamon,
Jaranglatib qo'shiq, jaranglatib alyor,
Kuylaymiz madhingni jon Vatan!

Vatan doim diling to'rida,
Saqlaymiz yurakning qo'rida.
Dorilomon keldi, hurlik zamon keldi,
Kuylaylik madhingni jon Vatan!

OHANGARON

Ya. Qurbonov she'ri

F. Nazarov musiqasi

Allegro

The first system of the score consists of two staves. The top staff is a vocal line in treble clef, which is currently empty. The bottom staff is a piano accompaniment in bass clef, marked with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The key signature has two sharps (F# and C#), and the time signature is 2/4. The piano part begins with a series of chords in the right hand and a rhythmic pattern in the left hand.

The second system continues the musical score. The vocal line remains empty. The piano accompaniment continues with the same rhythmic and harmonic patterns as the first system.

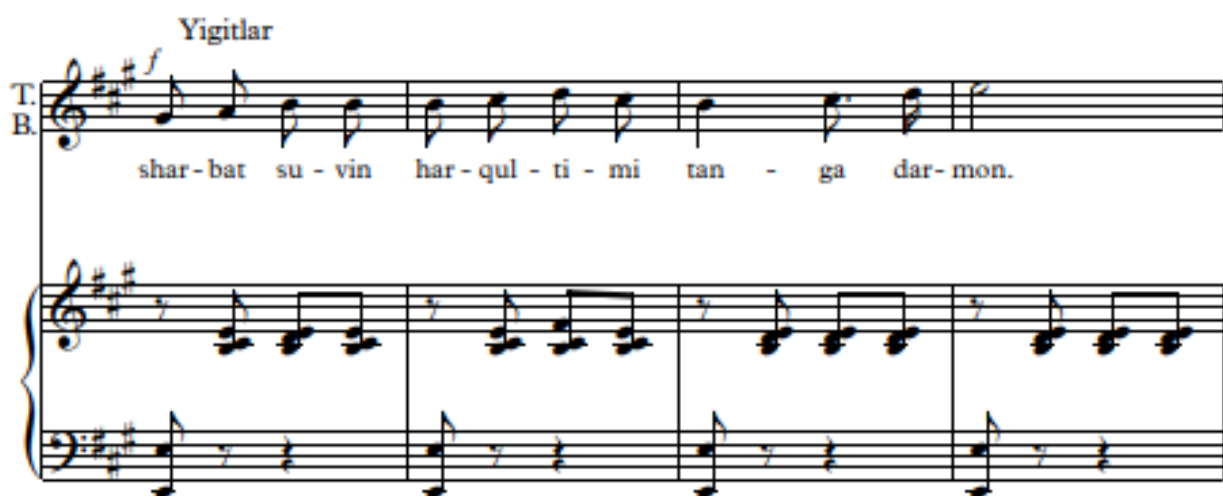
S. *mf* Qizlar
A.

The third system introduces the vocal line. The lyrics are: "Chor at - rof - da kak - lik say - rar, ul - kan da - von,". The piano accompaniment continues to provide harmonic support for the vocal melody.

Yigitlar

T. *f*
B.

shar-bat su - vin har - qul - ti - mi tan - ga dar-mon.

Qizlar *mf*

S.
A.

Hur qiz - la - ri bir - bi - ri - dan lo - ba - ru sho'x

Yigitlar *f*

T.
B.

o't yu - rak - li yi - git - la - ri mar - du may-don

S. T.
A. B.

O - han - ga - ron shah - ri o'z - bek - ning fah - ri!

Ko'h - na dash - ti - da gur - ki - rar ha - yot!

ff
A..

Meh - nat gash - ti - da bun - da har dil shod!

Har yigitning yuragida g'ayrat jo'shar,
 Yurtimizning qudratiga qudrat qo'shar.
 Normsini ishga solib mardonavor,
 Besh yilliklar sur'atiga sur'at qo'shar.

Naqorat:

Qir bag'riga qo'yin qo'yar cho'ponlari,
 Bog'lariga oro berar bog'bonlari.
 Vatanimiz har burchiga shahdam qatnar,
 Uyum-uyum ko'mir ortgan karvonlari!

Naqorat:

SEVIKLI YOR

M.Bboev she'ri

H.Izomov musiqasi

Moderato

The musical score is presented in three systems, each consisting of a vocal line and a piano accompaniment. The key signature is three flats (B-flat, E-flat, A-flat) and the time signature is 3/8. The tempo is marked 'Moderato'. The piano part features various dynamics: *mf* (mezzo-forte) in the first system, *f* (forte) in the second system, and *sf* (sforzando) and *p* (piano) in the third system. The piano accompaniment includes arpeggiated chords, sustained chords, and melodic lines in both hands.

Dar - yo uz - ra kech qo'n - moq - da.
 Qax - ra - mo - nim, meh - na - ting - dan

Qir - g'oq - la - ri xo'b cha - ro - g'on
 Gul - gul yash - nar Pax - ta - zo - ring

Se - vik - li yor, shun - day chog' - da
 El - ga qil - gan xim - ma - ting - dan

tur - sak bun - da biz yon ma-yon,
 Qu - vo - na - di sev - gan - yo - ring

unis

Se - vik - li yor, shn - day chog' - da
 El - ga qil - gan xim - ma - ting - dan

unis

tyr - sak bun - da Biz yon - ma-yon.
 Qu - vo - na - di Sev - gan yo - ring

f
 Kel yo - nim -
 Da - lang o -

ga,
 bod o' - zing xo - sil bir mo'l - dir. bu keng ko'm -
 Qo' - li gul -

f

ko'k - san May - don - lar - ga, Qah - ra - mon - san boq - qan sa -
 So' - zing bir -

f

yin zav - qing or - tar biz ya - rat -
 la i - shing bir - dir Xo'b yi - git -

gan bo's ton - lar - ga, boq - qan sa -
 san, Mard o'g' - lon - san Su - bir - la

yin zav - qing or - tar biz ya - rat -
 i - shing bir - dir Xo'b yi - git -

1. unis

gan
san bo's - ton - lar - ga.

The first system consists of a vocal line in the upper staff and a piano accompaniment in the lower two staves. The vocal line begins with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5, then a half note G4. The piano accompaniment features a steady eighth-note pattern in the right hand and a bass line in the left hand.

Poco rit

2.

Mard o'g' - lon -

The second system continues the vocal line and piano accompaniment. The vocal line has a rest for the first three measures, followed by quarter notes D5, E5, and F5. The piano accompaniment continues with similar rhythmic patterns, including a change in the right hand's texture.

a tempo

san!

The third system concludes the vocal line with a half note G4. The piano accompaniment features a more complex texture with sixteenth-note runs in the right hand and a bass line in the left hand. The system ends with a double bar line and a *sf* (sforzando) marking.

O'ZBEK YOSHLARI QO'SHIG'I

Ahmad Haydarov musiqasi va she'ri

Maestoso ♩ = 100

Xor.
mf

O'z-bek yosh- la - ri - miz

The first system of the musical score features a vocal line in treble clef and a piano accompaniment in grand staff (treble and bass clefs). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The tempo is marked 'Maestoso' with a quarter note equal to 100 beats per minute. The vocal line begins with a rest, followed by a triplet of eighth notes. The piano accompaniment consists of a steady eighth-note pattern in the right hand and a bass line in the left hand, both featuring triplet markings.

sar - ba - land mag' - rur, Cheh - ra lar - da qu vonch,

The second system continues the vocal and piano parts. The vocal line has a triplet of eighth notes followed by a quarter note. The piano accompaniment maintains the eighth-note pattern with triplet markings in both hands.

dil - lar - da g'u - rur. Kaf - ti - miz - da o - lam,

The third system concludes the vocal and piano parts. The vocal line features a triplet of eighth notes followed by a quarter note. The piano accompaniment continues with the eighth-note pattern and triplet markings.

im - ko - ni - miz keng, Har - ku - ni - miz bay - ram

qalb lar - da su - rur. O'z - be - kis - ton biz - ni - ki, mil - lat biz - ni - ki,

G'a - la - ba biz - ni - ki, o - mad biz - ni - ki. El u - chun, yurt u - chun

f *f* — *ff*

fi - do_ jo - ni miz, Ke - la - jak_ biz - ni - ki, qud - rat biz - ni - ki.

f

Ke la - jak_ biz - ni - ki, qud - rat - biz - ni -

ff

ki.

ff

O'zbekiston yoshlarimiz
Chehralarda quvonch, dillarda g'urur.
Kaftimizda olam, imkonimiz keng,
Har kunimiz bayram, qalblarda surur.

Naqorat:

O'zbekistin bizniki, millat bizniki,
G'alaba bizniki, omad bizniki.
El uchun, yurt uchun fido jonimiz,
Kelajak bizniki, qudrat bizniki.

Buyuk ajdodlarning avlodlarimiz,
Halol insonlarning dilbandlarimiz.
Bag'rikeng, tadbirkor, zukko, mehnatkash,
Aziz halqimizning farzandlarimiz.

Naqorat:

Sog'likda tutaylik jon - tanimizni,
Illatdan asraylik iymonimizni.
Ezgu ishlar qilib, koriga yarab,
Yashnatib yuraylik Vatanimizni.

Naqorat:

QORA SOCH

o'zbek xalq qo'shig'i

B.Umidjonov qayta ishlagan

Scherzando

S. *[Soprano staff with rests]*

A. *[Alto staff with rests]*

T. *[Tenor staff]*
f
So-ching-ni - u-zun dey - di-lar

B. *[Bass staff]*
mf
Tra-la, la, la, la, tra-la, la, la - la va h.k..

S. *[Soprano staff with rests]*

A. *[Alto staff with rests]*

T. *[Tenor staff]*
qo-ra soch u-kam yor yor *f (p)*
Ko'r-sat so-ching-ni bir ko' ra-yin

B. *[Bass staff]*

1. 2. *f*

S. So-chim-ni ko'-rib

A.

T. jo - nim u - ka-mey, yor yor, yor - yor,

B.

f (p)

S. ni-ma qi-la-siz, jon, a-ka jo-nim yor - yor, Suv bo' - yi-da

A.

T.

B.

1. 2.

S. maj-nun tol - ni, ko'r-mab - mi-din-giz, yor - yor, yor - yor,

A.

T.

B.

S. *f* Xa! A - ka jo - nim yor - yor,

A. *f*

T. Qo- shing - ni qo - ra dey - di - lar,

B.

S. *f* Xa! A - ka jo - nim yor - yor,

A. *f*

T. ko' zing - ni qo - ra dey - di - lar,

B.

S. 1.

A.

T. Ko'r-sat qo-shing-ni bir - ko'-ra-yin qu-ra-lay-ko'z u - ka-mey yor - yor

B.

2.

S. *[Musical notation]*

A. *[Musical notation]*

T. yor - yor, *[Musical notation]* Voy! U - ka - jo - nim

B. *[Musical notation]*

1. Ko'-zim - ni ko' rib ni-ma qi - la - siz,
 2. Yu - zim - ni - ko' rib ni-ma - qi - la - siz,

S. *[Musical notation]*

A. *[Musical notation]*

T. yor - yor, ko'r-sat yu-zing - ni men ko'-ra - yin, jo - nim u - ka - mey,

B. *[Musical notation]*

S. *[Musical notation]* Ho jo - nim u - ka - mey_ yor - yor

A. *[Musical notation]* Ho *[Musical notation]*

T. yor - yor *[Musical notation]* jo - nim u - ka - mey_ yor - yor

B. *[Musical notation]*

ff

YOR - YOR

Xalq so'zi

M.Raxmatov musiқasi

Allegretto ♩ = 80

S. _____

A. _____

T. *f (mf)* _____

B. Yor - yor yor - yo - re, yor - yor yor - yo re.

S. _____

A. _____

T. 1. Hay- hay o'- lan, jo- nim o'- lan Kim ning to'- yi, yor - yor
1. Hay- hay o'- lan, jo- nim o'- lan Kim ning to'- yi, yor - yor

B. Yor - - -

S. Oq- gul bi - lan qi - zil gul Qiz-ning to' - yi yor - yor.
Bir yax - shi - ga bir - yo - mon Har qay - da bor yor - yor.

T. Yor - - -

B. _____

naqorat:

Yor - yor yor - yo - re, Yor - yor, Yor - yo - re.

Yor - yor yor - yo - re, Yor - yor yor - yo - re

3. U - zun - u - zun ar-g'am - chi Ha - lin chak-ka yor - yor.
 5. U - zun - u - zun ar-g'am - chi Tor - ti - shay-lik yor - yor.

Yor yor.

Chaq-qon ko'y lak ya - ra - sha - di ke - lin chak-ka yor - yor.
 Qu - da to-mon qi - zi bi - lan ay - ti - shay-lik yor - yor.

Yor - - - - yor.

*) Shtillari yuqoriga qaratilgan notalar birinchi so'zlar uchun, shtillari pastga qaratilgan notalar ikkinchi so'zlar uchun mo'ljallangan.

4. Do - ka ko'y-lak yen - gi - ga tut - qo - qay - lik yor - yor.
 6. Ha - vo - da - gi yul-duz - ni sak - kiz deng-lar yor - yor.

Yor - - - - yor. yor - yor.

Ke - lin ke - gan ke - cha - si O't - yo - qa miz_ yor - yor.
 Sak - kiz qiz-ning sar - do - ri_ Kel - di - deng - lar_ yor - yor.

Yor - - - - yor - - - yor

f
Yor - yor. yor - yo - re, Yor - yor - yor - yo - re.

f
Yor - yor, yor - yo - re. Yor - yor, yor - yo - re.

mf
7. Oq - o' - tov - lar qu - ril - gan Ay - vo - ning - ga yor yor.
Yor - - - - - ay - vo - ning - ga yor - yor.

O' - g'il - qi - zing o'y - na - sin to'rt-yo - ning-da yor - yor.

Yor - - - - - to'rt-yo - ning-da yor - yor.

O' - g'il - qi - zing o'y - na - sin to'rt-yo - ning-da yor - yor.

Yor - - - - - to'rt-yo - ni - da yor - yor.

f Naqorat:

Yor - yor, yor-yo - re, Yor - yor yor-yo - re. Yor - yor

Yor - yor

yor-yo - re, Yor - yor yor-yo - re. Yor - yor yor.
 yor-yo - re, Yor - yor, yor-yo - re. Yor - yor yor.

Hay-hay o'lan, jonim o'lan
 Kmning to'yi, yor-yor.
 Oq gul bilan qizil gul
 Qizning to'yi yor-yor

Hay-hay o'lan, jonim o'lan
 To'y qayda bor yor-yor.
 Bir yaxshiga bir yomon
 Har qayda bor yor-yor.

Naqorat:

Yor-yor, yor-yor-e,
 Yor-yor, yor-yore.
 Yor-yor, yor-yor-e,
 Yor-yor, yor-yore.

Uzun - uzun arg'amchi
 Halinchakka yor-yor
 Chaqqon ko'ylak yarashadi
 Kelinchakka yor-yor.

Doka ko'ylak yengiga
 Tut qoqaylik, yor-yor.
 Kelin kelgan kechasi
 O't yoqaylik yor-yor.

Naqorat:

Uzun-uzun arg'amchi
 Tortishaylik, yor-yor.
 Quda tomon qizi bilan
 Aytishaylik, yor-yor.

Havodagi yulduzni
 Sakkiz denglar, yor-yor.
 Sakkiz qizning sardori
 Keldi denglar, yor-yor.

Naqorat:

Oq o'tovlar qurilgan
 Ayvoningga, yor-yor.
 O'g'il qizing o'ynasin
 To'rt yoningda, yor-yor.

Naqorat:

Yor-yor, yor-yor-e,
 Yor-yor, yor-yore.
 Yor-yor, yor-yor-e,
 Yor-yor, yor-yore.

YOR - YOR

"Gulsara" operasidan qizlar xori

K. Yashin she'ri

T. Sodiqov va G. Glier musiqasi

Allegretto

The musical score is written in D major (two sharps) and common time (C). It begins with a piano introduction consisting of two staves of music. The first staff is a treble clef with a key signature of two sharps and a common time signature. The second staff is a bass clef with the same key signature and time signature. The tempo is marked 'Allegretto'. The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth notes in the right hand and a more complex pattern in the left hand, including some triplets. The vocal melody is written in a treble clef with a key signature of two sharps and a common time signature. The lyrics are: 'Hay - hay o'- lan_ jon o'- lan_ o'- lan_ ay - ting'. The piano accompaniment continues with a similar rhythmic pattern, featuring chords and eighth notes in the right hand and a steady eighth-note bass line in the left hand.

Allegretto

Hay - hay o'- lan_ jon o'- lan_ o'- lan_ ay - ting

yor! yor! o'-lan_ ay - ting - yor, yor!

o'-lan_ ayt - gan ki-shi - ga-yo rah - mat ay - ting-

yor, yor! — yor - yo-re yor, yo-re,

rah - mat - ay - ting yor, yor! u- nib - o'- sib_

far - zan - di ku- yov_ bo'l - sin yor, yor!

yor - yo-re yor, yo-re, ku yov_ bo'l - sin

yor, yor! To'n ki - yib bi - lak yoz - sin

The first system of the musical score consists of two systems of staves. The upper system contains the vocal line, with lyrics 'yor, yor! To'n ki - yib bi - lak yoz - sin'. The lower system contains the piano accompaniment, featuring a steady eighth-note bass line and chords in the right hand.

to'y - lar ko'r sin yor, yor! yor, yo - re

The second system of the musical score continues the vocal line with lyrics 'to'y - lar ko'r sin yor, yor! yor, yo - re'. The piano accompaniment continues with similar rhythmic patterns, ending with a double bar line and repeat dots.

yor - yo-re! To'y - lar ko'r - sin yor, yor!

Hay-hay o'lan jon o'lan, o'lan ayting yor-yor!
 o'lan ayting yor-yor!
 O'lan aytgan kishiga-yo rahmat ayting yor-yor!
 yor-yore, rahmat ayting yor-yor!
 Unib, o'sib farzandi kuyov bo'lsin, yor-yor!
 yor-yore, yor-yore kuyov bo'lsin yor-yor!
 To'n kiyib bilak yozsin, to'ylar ko'rsin yor-yor!
 yor-yore, yor-yore to'ylar ko'rsin yor-yor!

YOSHLIGIM

O'zbek halq qo'shig'i

Xalq so'zi

B.Umidjonov qayta ishlagan

Moderato

Yosh - li - gim, yosh - li - gim, me - ning shu - yosh - li -

Yosh - li - gim, yosh - li - gim,

The first system of musical notation for 'Yoshligim'. It consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 3/4. The melody is in the treble staff, and the bass line is in the bass staff. The lyrics are written below the notes.

gim. Yosh - li - gim, yosh - li - gim me - ning shu - yosh - li -

The second system of musical notation. It continues the melody from the first system. The lyrics are 'gim. Yosh - li - gim, yosh - li - gim me - ning shu - yosh - li -'.

gim yash - noq dav - ri - - - ga yo'l - dosh - li -

The third system of musical notation. The lyrics are 'gim yash - noq dav - ri - - - ga yo'l - dosh - li -'.

gim. Yosh - li - gim, yosh - li - gim me - ning shu - yosh - li - gim,

The fourth system of musical notation. The lyrics are 'gim. Yosh - li - gim, yosh - li - gim me - ning shu - yosh - li - gim,'.

yash - noq dav - ri - miz - - - ga yo'l - dosh - li - gim

The fifth and final system of musical notation. The lyrics are 'yash - noq dav - ri - miz - - - ga yo'l - dosh - li - gim'. The system ends with a double bar line and a repeat sign.

o'y - nay, hay-qi- ray, Quv-nay hay-qi - ray ten-gu-to'sh-la- rim
 Yosh-man shu ja-sur. saf - da - bir-qo' shin, baxt-li bir qu-ruv-

- ni ish - ga - cha - qi - ray (hey) zavq-lar - ga to' - Duch kel - sa a -
 chi man men_ bu - tun,

lib (hey) yash - nay, yar - qi - ray yov - la - rim - ga
 gar zo'r g'ov, zo'r - bu - tun qayt - mas - man un -

dan yov - ni - tor qi - lay. Yosh - li- gim, yosh - li -
 yog' - sa tosh qu - yun.

gim (hey) me-ning shu_ yosh - li - gim quv-noq dav-rim -

Tamomlash uchun

ga yo'l-dosh - li - gim

Yosh-li- gim, yosh - li - gim.

O'ynay, hayqiray, quvnay hayqiray
 Tengu - tushlarimni, ishga chaqiray, Hey!
 Zavqlarga to'lib, Hey! yashnay, yarqiray
 Yovlarimga yerni tor qilay.

Naqarot:

Yoshligim, Yoshligim, Hey! meni shu yoshligim
 Quvnoq davriga yo'ldoshligim!
 Yoshligim, yoshligim!

LAPAR

B. Umidjonov qayta ishlagan

Scherzando

Musical score for the first system of 'LAPAR'. It features four staves: Soprano (S.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.). The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'Scherzando'. The Soprano and Alto parts have lyrics: 'Yor ni - ma - lar dev -'. The Tenor part has lyrics: 'Bum ba - ka, bum ba - ka, va h.k.'. The Bass part has lyrics: 'Bum, bum, bum,'.

Musical score for the second system of 'LAPAR'. It features four staves: Soprano (S.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.). The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 2/4. The Soprano part has lyrics: 'dim siz - ga, Ya - na ni - ma - lar dev - dim - siz - ga,'. The Alto part has lyrics: 'Ya - na ni - ma - lar dev - dim - siz - ga,'. The Tenor and Bass parts continue with rhythmic accompaniment.

S. At - las - lar o - ling vo - yo, siz - biz - ga,

A.

T. *f* Xo! At-las-lar - ni

B.

S. *f* Jon! A - ka - jo - nim, yor - yor

A.

T. *f* ki - yib o - lib, ya - na at - las - lar - ni

B.

S. *f* Voy! A - ka - jo - nim, yor - yor

A.

T. ki - yib o - lib, hil - pil - lab yu - ra

B.

S.

A.

T. siz, vo-yo, siz biz - ga. *f* Bum ba-ka, bum ba-ka, va h.k.

B. Bum, bum, bum,

S. Yor ni-ma-lar dev - dim siz - ga, Ya-na ni-ma-lar dev - dim-siz - ga,

A. Yor ni-ma-lar dev - dim siz - ga, Ya-na ni-ma-lar dev - dim-siz - ga,

T.

B.

S. *f* *porlando*
Ya-na ni-ma-lar dev - dim-siz - ga, ni-ma-lar dev-dim-siz-ga

A. *pp*
Ya-na ni-ma-lar dev - dim-siz - ga, ni-ma-lar dev-dim-siz-ga

T.

B. *pp*

a tempo

S. Jon! A - ka jo - nim yor - yor,

A. yor - yor,

porlando

T. Xa! Xo'p de-dek-ku, Voy! Vu! yor - yor,

B. Xa! Xo'p de-dek-ku, Voy! Vu! yor - yor,

GLOSSARIY

Aksent - biror tovush yoki okkordni qattiq chalish. Odatda taktning kuchli hissasida kelib A.li nota $>$, sfk V va b. belgilar bilan ko'rsatiladi. Shuningdek, A. ritmik cho'zimni ortirish orqali garmoniya tembr va kuy harakatini o'zgartirish va b. da qo'llaniladi.

Ansambl (fr. ensemble - birgalikda) - 1. Vokal yoki cholg'u musiqa bir necha ijrochi tomonida ijro etilishi. 2. Bir guruh artistlarning bir butun badiiy jamoa holida chiqishi. 3. Uncha katta bo'lmagan ashulachi (**vokal**) yoki cholg'uchi (**sozanda**)lar jamoasi uchun yarratilgan musiqa asari. Ijrochilarning soniga qarab, bu ansambllar turlicha ataladi. Ikki ijrochi uchun bo'lsa - duet, uch ijrochi - okted va h.k. Ba'zan A.so'zi orkestr yoki xor atamasining kichraytirilgan turiga yoki orkestr, xor va baletning kichik to'dasiga nisbatan ham aytiladi. Opera, oratoriya, kantata va musiqalidramalarda ham A. lar bo'ladi. A. atamasi yaxshi tuzilgan va yuksak ijrosi bilan ajralib turadigan badiiy jamoalarga nisbatan ham qo'llaniladi.

Akkompanement (fr. accompagnement, accompagner. - jo'r bo'lish) - ashula aytganda yoki biror cholg'u asbobida chalganda unga jo'r bo'lish. Ashulaga fortepiano, xalq cholg'u asboblari, turli xil notalar partiyasi.

Gamma - oktavadan kam bo'lmagan oraliqdagi tovushqatorning bir tekis ko'tarilishi yoki pasayishi. G. yunonlarda uchinchi harf nomi bo'lib, u bilan o'rta asrdagi eng pastki tovush, ya'ni katta oktavadagi sol tovushi ko'rsatiladi.

Diapazon (yun. diapason - hamma torlararo) - ashulachining ovozi, cholg'u asbob, tovushqator, lad, kuy va b. ning tovush hajmi, ovoz va musiqa asboblaridagi eng pastki va eng yuqorigi tovush oralig'i (intervali).

Dinamika - musiqa tovushlarining qattiq-sekin ijro etilishi. D. da tovushni turlicha chiqazish, ya'ni bir yo'la qattiq yoki sekin, asta-sekin kuchaytirish yoki sekinlashtirish v.b. bo'lishi mumkin. D. ning asosiy turlari *forte* (forte nota yozuvida qisqartirib *-f* holida yoziladi) - qattiq, kuchli; *piano* (piano, nota yozuvida qisqartirib - P holida yoziladi) - sekin; *crescendo* (kreshchendo - tovushini asta-sekin kuchaytirish); *diminuendo* (diminiendo - tovushni asta-sekin pasaytirish).

Dinamik tuslar - musiqa asarini ijro etishda badiiy chiqishning nazarda

tutib, tovush kuchini o'zgartirish. Buning uchun turlicha belgi va ko'rsatkichlar qo'llaniladi. bulardan eng muhimlari:

P (piano) sekin;

PP (pianissimo) juda sekin;

MP (meso piano) o'rtacha sekin (pianoda qattiqroq, forteda sekin);

F (forte) qattiq kuchli;

FF (fortissimo) juda qattiq, kuchli;

MF (meso forte) o'rtacha qattiq;

CR (kreshcendo) tovushni tobora kuchaytirib borish;

DIM (diminuendo) tovushni sekinlatib borish.

Kamerton - muayyan balandlikka ega bo'lgan va aniq tovush beruvchi kichik bir asbob. K. ijrochilik amaliyotida cholg'u asboblarni sozlash uchun ishlatiladi. A. *kapella* ijrochiligida xor rahbari asarning uchtovushligini K. yordamida aniqlab, xordagilarga eshittiradi, ya'ni xor ovozini sozlaydi.

Kompozitor- musiqa asarini bastalovchi ijodkor. Professional K. lar oliy musiqa maktabi- konservatoriyaning kompozitorlik fakultetida ta'lim oladilar. Xalq ijodiyotida mohir xonanda va sozandalardan bastakorlar chiqadi.

Kompazitor ma'lum bir mavzuni badiiy tasvirlaganidek, xalq ijodiyoti, ya'ni folklordan foydalanib yoki shu folklor materialini o'zgartmagan xolda, uni boyitib, badiiylashtirib beradi. Kompazitorlarning ijodi xalq ijodiyoti bilan chambarchas bog'langan; ular g'oyaviy va badiiy jihatdan yuksak saviyadagi musiqa asarlari yaratuvchi ijodkor-dirlar.

Kulminatsiya - (lotincha *si men*- cho'qqi) -- musiqa asari yo uning ma'lum bir qismining eng yuqori nuqtasi, avji.

Nyuans - (frans.-*nuance* -- ohang, tus)-- tovush ohangdoshligi. Musiqada dinamik va tovushlarning eshitalish xarakterini o'zgartirish belgilari. Masalan, *dolce* -mayin, muloyim, *appassionato* -serzavq va boshqa nyuansni qo'llash bilan ijro qilinadigan musiqa asarining shakli, ayrim joylarini bo'rttirish yoki aksincha, sekin berilishiga, shuningdek, ijrochilik mahoratiga bog'liq.

Sinkopa - (ital. yun. synkope- qisqartirish) - qattiq chalinadigan (aksentli) notaning odatdagi kuchli hissadan kuchsiz hissaga ko‘chishi.

Temp, sur‘at - musiqa asarining ijro etilish sur‘ati (tez-sekinligi) bo‘lib musiqaning xarakterini aniqlashga yordam beradi. T. musiqa asarining mazmuni, xakteri bilan bog‘liq. Musiqa asari yoki uning ayrim qismining T. italyanacha atamalar bilan ko‘rsatiladi.

1.Og‘ir sur‘atlar

Largo - cho‘zib

Lento - cho‘zibroq

Adagio - og‘ir

2.O‘rtacha sur‘atlar;

Andante - ortacha og‘ir

Moderato - ortacha tez

3.Tez sur‘atlar;

Allegro - tez

Vivo - choqqon

Cholg‘u musiqa - cholg‘u asboblarida ijro etish uchun mo‘ljallangan musiqa asarlari; yolg‘iz bir cholg‘u asbobi uchun, turli ansambl, orkestrlar chun va orkestr jo‘rligida yolg‘iz bir cholg‘u asbobi uchun mo‘ljallanadi. Biror cholg‘u asbobida ijro etuvchi musiqachini cholg‘uchi deyiladi. O‘zbek xalq cholg‘u asboblaridan tuzilgan ansambl va yakka cholg‘u asboblari uchun ham maxsus kuylar mavjud. Masalan:Rohat.To‘rg‘ay, Dutor bayoti, Qo‘shyor kabi kuylar yolg‘iz dutorda ijro qilinadi.Shuningdek nay, tanbur,g‘ijjklarda chalinadigan ayrim kuylar ham keng tarqalgan.

Partitura - ansambl, xor, orkestr musiqasining nota yozuvi. Barcha ijrochilarning partiyalari ost-ust tik bir qancha nota yo‘llarida P.da yoziladiki, bular bir yo‘la ijro etilishini bildirib turadi. Partiyalarning taqsimlanib yuqoridan quyi tomon turdosh cholg‘u asboblari bo‘yicha keladi. O‘z navbatida bir turdagi cholg‘u asboblarining eng yuqori registorigi yuqorida qolganlari registori bo‘yicha pastkli satrlarda

yoziladi. P.simfonik, duhavoy, xalq cholgʻu asboblari orkestrlari, kvartet, kvintet, xor v.b. uchun boʻlishi mumkin. Simfonik orkestr P.sida eng yuqoridagi puflama yogʻch cholgʻu asboblari, soʻng puflama mis urma cholgʻu asboblari arfa, fortepiano, torli-kamonchali asboblari joylashadi. Shuningdek duhavoy orkestr xalq cholgʻu asboblari orkestrlari, kamer orkestrlarning oʻziga xos P.tuzilishlari mavjud. xor P. sida yuqorida xotin-qizlar ovozi quyida erkaklar ovozi yoziladi.

Tessitura (ital. tessitura-tovush balandligi) ohang yoki ovoz diapazoniga yoki musiqa asbobi. Tessitura uch hil boʻladi: baland, oʻrta va past. Oʻrta tessitura ovozni maqomiga keltirib kuylashda qoʻl keladi.

Shtrixlar – (Mediator) mezrobning torlar ustidagi turli hil harakatlari.

Pozitsiya – Chap qoʻl barmoqlarining Rubob dastasida joylashishi.

Kadensiya – Italiyancha cadenza, yigʻilaman, tugallanaman hotima.

Nola – Oʻziga xos vibrato (tebranish)

Qochirim – Anʻanaviy ijro koʻnikmasi.

Glisando – Barmoq bilan sirgʻalish harakati

Allegro – Asarning surʻatini belgilovchi temp

Allegretto – Allegrodan tezroq

Moderato – Oʻrtacha tezlik

Antante cantabile – Oʻrtacha kuychang

Molto creshendo – Asta –sekin balandlatish

Presto – Juda tez temda ijro

Akkord (it, Accordo, fir. Accord - birdamlik)- turli balandlikdagi uch va undan ortiq tovushlarning qoʻshilib, yahlit holda yangrashi. Akkord odatda tertsiya intervali boʻyicha taqsimlanadigan tovushlardan hosil boʻladi. Toʻrt tovushii akkord - septakkord, besh tovushii akkord - nonakkord, olti tovushii akkord - undetsimakkord deyiladi.

Applikatura (nem. Applicatur - qoʻymoq, bosmoq) - musiqa cholgʻu asboblari ijro qilganda barmoqlarni toʻgʻri qoʻyish va al- mashtirish tartibi. Bu tartibning notalarda koʻrsatilishi ham applikator deyiladi.

Applikatura arab raqamlari bilan notalarning osti yoki ustiga qo'yiladi. Diapazon (yun. Diapason - barcha (torlar) orqali)- xonanda- ning ovozi, cholg'u asbobining tovush hajmi. Musiqiy matodagi eng pastki va eng yuqorigi tovush oraliq'i.

Diatonika (yun. Diatonikos - bir tondan ikkinchi tonga o'tish) — ladning asosiy bosqichlari izchilligidan vujudga keladigan musiqiy tovushlar tizimi. Tabiiy major, minor va o'rta asr laddari uchun asos bo'lgan asosiy yetti pog'onadagi ton va yarim tonlar diatonikaga kiradi. Diatonik gamma - laddagi asosiy tovushlarning birin-ketin izchilligi. To'liq diatonik gammada yettita tovush bo'ladi.

Interval (lot. Intervallum - oraliq, masofa) - ikki musiqiy tovush o'rtasidagi oraliq. Bunda tovushlar bir vaqtda yangrasa gar-monik interval, birin-ketin yangrasa - melodik interval deb ataladi.

Lad turg'un va noturg'un musiqiy tovush pog'onalarining o'zaro bog'liqligiga asoslangan tovushlar tizimi. Zamonaviy musiqada yetti pog'onali major va minor laddari asosiy laddar hisoblanadi.

Orkestr (yun. Orchestra - qadimgi yunon teatri sahnasi oldidagi maydoncha) - turli cholg'u asboblarda chalib, ijrochilarning ushbu guruhi uchun yozilgan musiqa asarini birgalikda ijro etuvchi sozandalarning katta jamoasi. Cholg'u asboblarining tarkibiga ko'ra orkestrlarning turlari: simfonik - to'liq tarkibdan iborat, torli - ka-monli cholg'ular, damli - yog'och va mis damli cholg'ular, shovqinli - urma-zarbli cholg'ular, yoki estrada-simfonik - yuqorida sanab o'tilgan chollarga elektr-cholgular, ya'ni gitaralar, sintezatorlar kabilarning qo'shilishi asnosida.

Registr (lot. Registrum - ro'yxat, yozib, qo'yish) - musiqiy matoning ohangini yuqori, o'rta va pastki qismlarga mansubligi bo'yicha ajratish.

Rekonstruksiya (lot. Re - «yangilanish» ma'nosini bildiruvchi so'z yasovchi qo'shimcha, va constructio - tuzilma) - qadimiy musiqiy cholg'ulami qayta tiklash. Ushbu atama zamonaviy musiqiy cholg'ushunoslikda xalq cholg'u asboblarini tiklash va orkestrga mansub turlari (pikkolo, alt, bas va b.)ni yaratish ma'nosida qo'llaniladi.

Tembr (fr. tembre - qo'ng'iroq, ajratish belgisi) - tovush tusi, har bir musiqiy cholg'u yoki xonanda ovozining o'ziga xos tovush xarakteri. Cholg'u asbobining tuzilishi va shakliga ko'ra uning tembri turlicha boladi.

Temperatsiya (lot. *Temperatio* - to'g'ri munosabatda, bir o'lchamda) - musiqiy pog'onalar oralig'idagi intervallar rriunosa- batining tengligi. Oktava oralig'ining teng 12 yarim tonga bo'linishi bir tekis temperatsiya boiadi. Tovushqator - cholg'u asbobida chalinishi yoki kishi ovozida aytilishi mumkin bo'lgan tovushqator. U yuqori ko'tari!ayotgan yoki quyi tushayotgan qator tovushlar tizmasida tuziladi. **Transpozitsiya** (lot. *Transponere*-joyini o'zgartmoq) - tovushlarni boshqa balandlikka ko'chirish. Transpozitsiya turli sharoitda qilinadi: yozilgan musiqa asari xonanda ovoziga noqulay bo'lsa; bir cholg'u asbobdan ikkinchisiga ko'chirish zarurati bo'lsa; yozilgan notalar o'qish uchun noqulay bo'lsa. Mazkur hollarda musiqa asarini bir tonallikdan ikkinchi tonallikka transpozitsiya qilinadi; bunda uning xarakteri, ritmi va boshqa unsurlari o'zgarmaydi.

Unison (it. *unisono* - bir xil sado) - bir xil balandlikdagi ikki (yoki bir necha) tovushning bir vaqtda yangrashi.

Xromatizm (yun. *Chroma*-rang) - diatonik laddagi pog' onalaming yarim tondan o'zgarishi. Ular alteratsiya belgilari - diez yoki bemol bilan ko'rsaliladi. Xromatik yarim ton bir pog'onadagi ikki turli tovushdan tuziladi. Masalan, «do» va «do-diez». Xromatik gamma - kuyning yarim tonlar bo'yicha baland-pastga izchil harakati. To'liq xromatik gamma 12 tovush (yarim ton)dan iborat. Gammadagi xromatik va diatonik yarim tonlarni tartibli almashinib kelishi lad tuzilishi (major va minor) va harakat yo'nalishi (yuqorilanishi yoki pasayishi)ga bog'liq. Xromatik gamma diatonik gammadagi butun ton pog'onalarini ko'tarish yoki pasaytirish yo'li bilan to'ldiriladi.

Archi - torli cholg'ular guruhining belgilanishi

Attacca — keyingi asarni tanaffussiz chalish

Bachetta - tayoqcha (zarbli cholg'ularda chalish uchun)

Rubato — ritmik erkin ijro

Tremolo - rez

Uno - yakka

Unisono - bir ovozda, birga

Vibrato - titratib

Kontata – (inglizcha soʻz boʻlib, “cantare” kuylayman ma'nosini bildiradi.) Xor yakkaxon, orkestr fortepiano uchun bir necha mustaqil qismlardan iboratdir. **Ballada** – (lotincha soʻz boʻlib, raqs tushaman degan ma'noni bildiradi.) Xor, raqs va qoʻshiqlardan iborat. Fantastik yoki dramatik harakterda boʻladi.

A'kapella – joʻrsiz ijro. Kuylaydigan joy ma'nosini bildiradi.

Oratoriya – lotincha soʻz boʻlib, iltijo qilaman, soʻzlayman degan ma'noni bildiradi.

Dirijyor - musiqa asarini jamoaviy ijrosiga rahbarlik qiluvchi san'atkor.

Xor - yunon choros - jamlovchi tushuncha: xor, xorovod, toʻda va h.k.

Aralash xor - turli jinsli (erkakar va ayollar yoki bolalar) ovozlarning qoʻshilishidan tarkibtopgan xor jamoasi - odatda soprano, alt, tenor baslardan iborat. Bir turdagi (jinsdagi) xor - bir turdagi ovoz (bolalar, ayollar, erkaklar)dan tashkil topgan xor.

Diapazon - xamma hamma ovoz, soz, jamoa, xususan xorning eng pastidan eng balandigacha bulgan tovushlar hajmi.

Diksiya- nutq talaffuzi -kuylashda adabiy matnni togʻri talaffuz qilish malakasi. **Dinamika** - tovushlarning sadolanish kuchi bilan bogliq boʻlgan jarayon majmui.

Zanjirli nafas (ulama nafas) - xor ijrochiligida nafas olish yoʻli, xonandalar nafasni bir vaqtda emas, balki sadolanishning uzluksizlikni ta'minlagan holda navbatma- navbat, "zanjir" sifat o'zgartirishadi.

Repertuar - turli kontsertlarda ijro etiladigan yoki musiqiy ta'lim jarayonida oʻrganiladigan asarlar majmui. Xormeyster - xor dirijyori, xor rahbari.

TESTLAR

1. Vokal-xor jamoasining vazifalari:

- a) yoshlarni qo'shiq aytish va cholg'u chalishga o'rgatish
- b) raqsga tushishga o'rgatish
- *s) yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ijtimoiy-siyosiy hayotda faol ishtirok etish va fikr uyg'otish, taraqqiyot g'oyalari choralash
- d) to'g'ri javob yo'q

2. Vokal-xor jamoasi rahbarining vazifasi nimalardan iborat?

- a) rahbar dono tarbiyachi, pedagog bo'lishi lozim
- b) rahbar nazariy bilim ega bo'lishi kerak
- s) vokal uslubiyoti jihatidagi puxta malakaga ega bo'lishi kerak
- * d) hamma javoblar to'g'ri

3. Vokal-xor jamoasi rahbari nimalarga ega bo'lishi lozim?

- * a) dono ustoz, qatnashchilarning qobiliyatlaridan qat'iy nazar bir xil munosabatda bo'lishi
- b) manmanlikka berilishi, ishtirokchilarni bir tomonlama tanqid qilishi
- s) g'amxo'r bo'lishi
- d) obro' e'tiborga ega bo'lishi

4. Xor jamoasini qayerlarda tuzish mumkin?

- a) o'quv yurtlari, maktab, litsey, kollej, cho'milish havzalarida
- * b) o'quv yurtlari, maktab, litsey, kollej, madaniyat muassasalari, harbiy qismlar, ishlab chiqarish korxonalarida
- s) madaniyat muassasalari, sport o'yingohlarida
- d) to'g'ri javob yo'q

5. Xor jamoasini tashkil etishda qaysi jihatlarga e'tiborni qaratish kerak?

- a) targ'ibot-tashviqot ishlarini olib borish
- b) o'z-o'zini boshqarish tashkilotlarini tuzish

* s) madaniy extiyohlari, mahalliy qo'shiqchilik an'analari, badiiy ijro yo'llari, atrof muhitni aniqlash

- d) xonandalar ovozini aniqlab xor guruhlarini to'ldirish

7. Xorni tashkil etishning birinchi davrida nimalarni amalga oshirish mumkin?

- a) madaniy extiyohlari, mahalliy qo'shiqchilik an'analari, badiiy ijro yo'llari, atrof muhitni aniqlash

- b) targ'ibot-tashviqot ishlarini olib borish

- s) xonandalar ovozini aniqlab xor guruhlarini to'ldirish

* d) hamma javoblar to'g'ri

7. Xorni tashkil etishning ikkinchi davrida nimalarni amalga oshirish mumkin?

* a) xor guruhlarini to'ldirish ishlarini tugallash va faoliyat boshlash

- b) o'z-o'zini boshqarish tashkilotlarini tuzish

- s) xonandalarni xorga qaytadan jalb etish

- d) xonandalar ovozi ustida ishlash

8. Asarni o'zlashtirishda rahbar nimalarga ahamiyat berishi zarur?

- a) asar partiyalarini musiqiy nazariy tahlil qilish

- b) so'zlarning aniq va to'g'ri yozilganligiga e'tibor berish

- s) asarni dinamik belgilariga ahamiyat berishi

* d) asarni chuqur o'rganishi, tahlil qilishi, idrok eta olishi

9. Ilk bor tashkil etilgan xor jamoasiga qanday asar o'rgatish tavsiya etiladi?

- a) opera va kontantalardan parcha
- b) ko'p qismli xor asari
- * s) band va naqorotdan iborat asar
- d) ko'p ovozli xor asari

10. Dastur tanlashning muhim shartlarini to'g'ri ko'rsating.

- a) xonandalarning ijrochilic mahoratini yuksaltirish, badiiy didini o'stirish
- * b) asarning g'oyaviyligi va badiiy yuksakligi, tanlangan asarning xor jamoasiga mos kelishi, oddiydan murakkabga o'tib borishi, asarning mavzu jihatdan rang-barang bo'lishi, tanlangan asarning kontsertda ijro qilinishi
- s) turli janrga mansubligini e'tiborga olish
- d) ijro sur'ati, xarakteri va kontsert dasturiga kiritilishi

11. Asarni jo'rli kuylashning afzallik tomonlari qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan.

- a) ruhlantiradi, mehr muhabbatga chorlaydi
- b) badiiy didini oshiradi, insonparvarlikka undaydi
- s) xonandalar qiziqishlarini oshiradi
- * d) asarni ritmik tomondan to'g'ri talaffuz qiladi va toza kuylash imkonini beradi

12. A'kapella usulida kuylash xor jamoasiga qanday yordam beradi?

- a) ritmik jihatdan o'stiradi
- b) xor sozini yaxshilaydi, xonandalarni garmonik eshitish va tafakkur etish qobiliyatini o'stiradi
- s) dinamik jihatlarini boyitadi
- * d) hammajavoblarga to'g'ri

13. Kuylashdagi to'g'ri nafas olish yo'lini ko'rsating.

- * a) qorin bo'shlig'i -diafragma ga nafas olish
- b) yelka kengayuvchi nafas olish
- s) ko'krak bilan nafas olish
- d) ko'krak aralash qorindan nafas olish

14. Aniq bir ritmda va ma'lum bir vaqt oralig'ida almashinadigan nafas qanday nafas deyiladi?

- a) o'ynaganda ishlatiladigan nafas
- b) gapirganda ishlatiladigan nafas
- s) kuylash vaqtda ishlatiladigan nafas
- * d) fiziologik nafas

15. Tez tepmdagi asarlarda to'g'ri nafas olish qanday sodir bo'ladi?

- a) sekin va shoshilmay
- * b) tez va qisqa vaqt oralig'ida
- s) chuqur va aniq
- d) qattiq va aniq bo'lmagai

16. Sekin tepmdagi asarlarda to'g'ri nafas olish qanday sodir bo'ladi?

- a) tez va qisqa vaqt oralig'ida
- b) qisqa va cho'zib
- * s) sekin, shoshilmay, chuqur va aniq
- d) qattiq va aniq

17. Qattiq tovush hosil qilish nyuanslari:

- * a) forte, fortissimo, sforsando
- b) piano, pianissimo, metstso forte
- s) metstso forte, metstso piano, forte
- d) forte, piano, metstso forte

18. Yumshoq tovush hosil qilish nyuanslari:

- a) metstso forte, metstso piano, forte
- b) forte, piano, metstso forte
- s) kjrihendo, diminuyendo, jnetstso piano

* d) metstso piano, piano,
pianissimo

19. Kichik yoshdagi bolalar xor jamoasi nechanchi sinf o'quvchilaridan tashkil topadi?

- * a) umumta'lim maktabining 2, 3 va 4-sinf o'quvchilaridan
- b) 10-14 yoshdagi bolalardan
- s) umumta'lim maktabining 7, 8, 9-sinf o'quvchilaridan
- d) maktabgacha muassasa tarbiyalanuvchilaridan

20. Kichik yoshdagi bolalar xor jamoasi uchun qanday asarlar tanlab olinadi?

- a) ko'p qismli xor asari
- * b) cholg'u asbobi jo'r bo'ladigan kichik hajmdagi va diapozoni uncha katta bo'lmagan asar
- s) akapella usulidagi asari
- d) ko'p ovozli xor asari

21. Kichik yoshdagi bolalar ovoz diapozoni qaysi javob to'g'ri ko'rsatilgan.

- a) kichik oktava Mi va ikkinchi oktava Do
- b) birinchi oktava Re va ikkinchi oktava Sol
- s) kichik oktava Si va birinphi oktava Si
- * d) birinchi oktava Do, Re! va ikkinchi oktava Do, Re

22. Bolalarni xorga jalb qilishning birinchi bosqichida nimalarga ahamiyat beriladi?

- * a) musiqaviy eshitish va uni aniq ifoda etish qobiliyati, musiqiy xotirasi, ritm his etishiga
- b) diapozoniga
- s) ovoz xususiyatiga
- d) yoshiga

23. O'zining yengilligi va tovlanib turishi, jarangdorligi va nozikligi bilan:

- a) tenor va basga bo'linadi
- * b) diskant-soprano va altga bo'linadi

-
- s) soprano va altga bo'linadi
 - d) tenor va sopranoga bo'linadi

24. Diskant-soprano bolalar ovozining diapozoni:

- a) kichik oktava Mi va ikkinchi oktava Do
- b) birinchi oktava Re va ikkinchi oktava Sol
- s) kichik oktava Si va birinchi oktava Si
- * d) birinchi oktava Re va ikkinchi oktava Re

25. Bolalarni xorga jalb qilishning ikkinchi bosqichida nimalarga ahamiyat beriladi?

- a) musiqaviy eshitish va uni aniq ifoda etish qobiliyati, musiqiy xotirasi, ritm his etishiga
- * b) yakka tartibda ovoz xususiyatlari bilan tanishib, ularni xor guruhiga bo'ladi
- s) ovoz xususiyatiga
- d) yoshiga

26. Primar tovush deb:

- a) aralash registrdagi tovushlarga aytiladi
- b) yuqori registrdagi tovushlarga aytiladi
- * s) ovozning o'ziga xos tomonlarini ochib beruvchi bir yoki bir necha tovushlarning yengil, tabiiy va yaxshi jaranglashiga aytiladi
- d) pastki registrdagi tovushlarga aytiladi

27. Kuylash jarayonida qiyinchilik tug'diradigan unli xarflar qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

- a) A, O, YA, YO, O'
- b) O, YA, I, e, YO
- s) A, O, YA, I
- * d) I, YE, e, U, YU

28. Oson kuylanadigan unli tovushlar:

- * a) A, YA, O, YO, O'
- b) O, YA, I, E, YO
- s) A, O, YA, I
- d) I, U, E, Ye, Yu

29. Melodik soz deganda nima tushunasiz?

- a) uch tovushliklarning to'g'ri kuylanishi
- b) akkordlarning to'g'ri kuylanishi
- * s) intervallar, major va minor bosqichlarini sof kuylanishi
- d) to'g'ri javob yo'q

30. Garmonik soz deganda nimani tushunasiz?

- * a) uch tovushlik va akkordlarning to'g'ri kuylanishi
- b) intervallarning to'g'ri kuylanishi
- s) major va minor gammalarining kuylanishi
- d) hammasi to'g'ri

31. Qaysi intervallarda bir tomonlama kengayishga moyillik bilan kuylanadi?

- a) barcha katta intervallar
- b) barcha kichik intervallar
- * s) a va d javoblar to'g'ri
- d) katta tertsiya, katta seksta, katta septima

32. Qaysi intervallarda bir tomonlama torayishga moyillik bilan kuylanadi?

- a) barcha kichik intervallar
- b) kichik tertsiya, kichik sgksta, kichik septima
- s) barcha intervallar
- * d) a va b javoblar to'g'ri

33. Qaysi intevallar mustahkam va barqaror kuylanadi?

- * a) prima, kvarta, kvinta, oktava
- b) barcha kichik intervallar
- s) barcha katta intervallar
- d) barcha orttirilgan va kamaytirilgan intervallar

34. Ansamb1 so'zi qaysi tildan olingan?

- * a) frantsuz
- b) italyan
- s) nemis
- d) rus

35. Ansambli so'zining ma'nosi qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan.

- a) musiqiy ijro usulining birgalikda kuylash
- b) dinamik nuanslarni birgalikda kuylash
- * s) birgalikda, uyqunlik bilan kuylash
- d) dirijyor bilan birga kuylash

36. Qo'shiq o'rgatish jarsiyonining asosiy qismlarini ko'rsating.

- * a) asarni eshittirish, so'z va kuyini o'rgatish hamda mustahkamlash, badiiy ifodali qilib kuylashga o'rgatish
- b) nota yordamida kuylashga o'rgatish
- s) cholg'u jo'rliqi bilan kuylashga o'rgatish
- d) to'g'ri javoby'o'q

37. Bolalarga qo'shiq aytish qanday yo'llar bilan o'rgatiladi?

- * a) hammajavoblar to'g'ri
- b) dinamik belgilarini aniqlash
- s) nafas olish joylarini belgilash
- d) jummalargabo'lib o'rgatish

38. Ikki ovozlikda kuylash ko'nikmalarini o'stirishda qanday usuldan foydalanish mumkin?

- a) gamma
- * b) kanon
- s) akkord
- d) a va v javoblar to'g'ri xia-u

39. Bolalarga qanday tempdagi asarlarni o'rgatish tavsiya etiladi?

- a) shoshilmay ijro qilinadigan asarlar
- b) tez tempdagi asarlar
- c) s) sekin tempdagi asarlar
- * d) o'rtacha, mo'tadil tempdagi asarlar

40. Notalarda qo'shiqning jummalarga bo'linishi qanday belgi bilan ifodalanadi?

- a) non liga
- b) sttakato
- * s) liga

d) fermato

41. Butun, yarimtalik, choraktalik, sakkiztalik, o'n oltitalik - bu so'zlarning ma'nosi qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

a) nota balandligini anglatadi

* b) notalar cho'zimini anglatadi

s) notalar sanog'ini anglatadi

d) v va s to'g'ri javoblar

42. Qo'shiqlarda uchraydigan alteratsiya belgilarining vazifasi nimalardan iborat?

a) diyez - tovushlarni yarim ton miqdorida ko'taradi

b) bemol - tovushlarning yarim ton miqdorida pasaytiradi

s) bekar - alteratsiya belgilarni bekor qiladi

* d) hamma javoblar to'g'ri

43. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasi qatnashchilarining yoshini ko'rsating.

a) 20-25 yoshdagi bolalar

b) 14-17 yoshdagi bolalar

* s) 10-14 yoshdagi bolalar

d) 7-10 yoshdagi bolalar

44. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasi nechanchi sinf o'quvchilaridan tashkil topadi?

a) umumta'lim maktabinin², 3 va 4-sinf o'quvchilaridan

* b) umumta'lim maktabining 5, 6, 7, 8, 9-sinf o'quvchilaridan

* s) akademik litsey va kollej o'quvchilaridan

c) maktabgacha muassasa tarbiyalanuvchilaridan

45. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasining umumiy diapozoni:

* a) kichik oktava Sol, Lya notalaridan ikkinchi oktava Fa, Sol notalarigacha

b) kichik oktava Do, Re notalaridan ikkinchi oktava Lya, Si notalarigacha

s) birinchi oktava Fa, Sol notalaridan ikkinchi oktava Do, Re notalarigacha

d) birinchi oktava Do notasidan uchinchi oktava Do notasigacha

46. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasining diskant-soprano ovozi diapozoni:

- a) kichik oktava Mi, Fa - birinchi oktava Mi, Fa notalari
- b) kichik oktava Lya, Si - uchinchi oktava Do, Re notalari
- s) katta oktava Do, Re - kichik oktava Lya, Si notalari
- * d) birinchi oktava Re, Mi - ikkinchi oktava Fa, Sol notalari

47. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasining alt ovozi diapozoni:

- a) kichik oktava Mi, Fa - birinchi oktava Mi, Fa notalari
- b) kichik oktava Lya, Si - ijinchinchi oktava Do, Re notalari
- * s) kichik oktava Sol, Lya - ikkinchi oktava Re, Mi notalari
- d) birinchi oktava Re, Mi - ikkinchi oktava Fa, Sol notalari

48. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasining son jihatidan tarkibi qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

- * a) 30-40 nafar
- b) 70-80 nafar
- s) 20-25 nafar
- d) 50-60 nafar

49. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasini sahnada to'g'ri joylashtirish qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

- a) diskant- soprano, tenor
- * b) diskant-soprano, alt yoki alt, diskant-soprano
- s) alt, tenor, bas
- d) diskant-soprano, bas

50. O'smirlar xor jamoasi nechanchi sinf o'quvchilaridan tashkil topadi?

- a) umumta'lim maktabining 2, 3 va 4-sinf o'quvchilaridan
- b) umta'lim maktabining 5, 6, 7, 8, 9-sinf o'quvchilaridan
- *s) akademik litsey va kollej o'quvchilaridan
- d) maktabgacha muassasa tarbiyalanuvchilaridan

51. Vokal-xor jamoasining vazifalar nmalardan iborat?

- a) yoshlarni qo'shiq aytish va cholg'u chalishga o'rgatish
- b) raqsga tushishga o'rgatish

*c) yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ijtimoiy-siyosiy hayotda faol ishtirok etish va fikr uygʻotish, taraqqiyot gʻoyalariga chorlash

d) toʻgʻri javob yoʻq

52. Vokal-xor jamoasi rahbarining vazifasi nimalardan iborat?

a) rahbar dono tarbiyachi, pedagog boʻlishi lozim

b) rahbar nazariy bilim ega boʻlishi kerak

c) vokal uslubiyoti jihatidagi puxta malakaga ega boʻlishi kerak

*d) hamma javoblar toʻgʻri

53. Vokal-xor jamoasi rahbari nimalarga ega boʻlishi lozim?

*a) dono ustoz, qatnashchilarning qobiliyatlaridan qatʼiy nazar bir xil munosabatda boʻlishi

b) manmanlikka berilishi, ishtirokchilarni bir tomonlama tanqid qilishi

c) gʻamxoʻr boʻlishi

d) obroʻ eʼtiborga ega boʻlishi

54. Xor jamoasini qayerlarda tuzish mumkin?

a) oʻquv yurtlari, maktab, litsey, kollej, choʻmilish havzalarida

*b) oʻquv yurtlari, maktab, litsey, kollej, madaniyat muassasalari, harbiy qismlar, ishlab chiqarish korxonalarida

c) madaniyat muassasalari, sport oʻyingohlarida

d) toʻgʻri javob yoʻq

55. Xor jamoasini tashkil etishda qaysi jihatlarga eʼtiborni qaratish kerak?

a) targʻibot-tashviqot ishlarini olib borish

b) oʻz-oʻzini boshqarish tashkilotlarini tuzish

*c) madaniy ehtiyojlari, mahalliy qoʻshiqchilik anʼanalari, badiiy ijro yoʻllari, atrof muhitni aniqlash

d) xonandalar ovozini aniqlab xor guruhlarini toʻldirish

56. Xorni tashkil etishning birinchi davrida nimalarni amalga oshirish mumkin?

a) madaniy ehtiyojlari, mahalliy qoʻshiqchilik anʼanalari, badiiy ijro

yoʻllari, atrof muhitni aniqlash

b) targʻibot-tashviqot ishlarini olib borish

c) xonandalar ovozi aniqlab xor guruhlarini toʻldirish

*d) hamma javoblar toʻgʻri

57. Xorni tashkil etishning ikkinchi davrida nimalarni amalga oshirish mumkin?

*a) xor guruhlarini toʻldirish ishlarini tugallash va faoliyat boshlash

b) oʻz-oʻzini boshqarish tashkilotlarini tuzish

c) xonandalarni xorga qaytadan jalb etish

d) xonandalar ovozi ustida ishlash

58. Asarni oʻzlashtirishda rahbar nimalarga ahamiyat berishi zarur?

a) asar partiyalarini musiqiy nazariy tahlil qilish

b) soʻzlarning aniq va toʻgʻri yozilganligiga eʼtibor berish

c) asarni dinamik belgilariga ahamiyat berishi

*d) asarni chuqur oʻrganishi, tahlil qilishi, idrok eta olishi

59. Ilk bor tashkil etilgan xor jamoasiga qanday asar oʻrgatish tavsiya etiladi?

a) opera va kontantalardan parcha

b) koʻp qismli xor asari

*c) band va naqorotdan iborat asar

d) koʻp ovozli xor asari

60. Dastur tanlashning muhim shartlarini toʻgʻri koʻrsating.

a) xonandalarning ijrochilik mahoratini yuksaltirish, badiiy didini oʻstirish

*b) asarning gʻoyaviyligi va badiiy yuksakligi, tanlangan asarning xor jamoasiga mos kelishi, oddiydan murakkabga oʻtib borishi, asarning mavzu jihatdan rang-barang boʻlishi, tanlangan asarning kontsertda ijro qilinishi

c) turli janrga mansubligini eʼtiborga olish

d) ijro sur'ati, xarakteri va kontsert dasturiga kiritilishi

61. Asarni joʻrli kuylashning afzallik tomonlari qaysi javobda toʻgʻri koʻrsatilgan?

- a) ruhlantiradi, mehr muhabbatga chorlaydi
- b) badiiy didini oshiradi, insonparvarlikka undaydi
- c) xonandalar qiziqishlarini oshiradi

*d) asarni ritmik tomondan toʻgʻri talaffuz qiladi va toza kuylash imkonini beradi

62. Akapella usulida kuylash xor jamoasiga qanday yordam beradi?

- a) ritmik jihatdan oʻstiradi
- b) xor sozini yaxshilaydi, xonandalarni garmonik eshitish va tafakkur etish qobiliyatini oʻstiradi
- c) dinamik jihatlarini boyitadi
- *d) hamma javoblar toʻgʻri

63. Kuylashdagi toʻgʻri nafas olish yoʻlini koʻrsating?

- *a) qorin boʻshligʻi - diafragmaga nafas olish
- b) yelka kengayuvchi nafas olish
- c) koʻkrak bilan nafas olish
- d) koʻkrak aralash qorindan nafas olish

64. Aniq bir ritmda va maʼlum bir vaqt oraligʻida almashinadigan nafas qanday nafas deyiladi?

- a) oʻynaganda ishlatiladigan nafas
- b) gapirganda ishlatiladigan nafas
- c) kuylash vaqtda ishlatiladigan nafas
- *d) fiziologik nafas

65. Tez tepmdagi asarlarda toʻgʻri nafas olish qanday sodir boʻladi?

- a) sekin va shoshilmay
- *b) tez va qisqa vaqt oraligʻida
- c) chuqur va aniq
- d) qattiq va aniq boʻlmagain

66. Sekin tepmdagi asarlarda toʻgʻri nafas olish qanday sodir boʻladi?

- a) tez va qisqa vaqt oraligʻida

-
- b) qisqa va choʻzib
 - *c) sekin, shoshilmay, chuqur va aniq
 - d) qattiq va aniq

67. Qattiq tovush hosil qilish nyuanslari:

- *a) forte, fortissimo, sforsando
- b) piano, pianissimo, metstso forte
- c) metstso forte, metstso piano, forte
- d) forte, piano, metstso forte

68. Yumshoq tovush hosil qilish nyuanslari:

- a) metstso forte, metstso piano, forte
- b) forte, piano, metstso forte
- c) krishendo, diminuyendo, metstso piano
- *d) metstso piano, piano, pianissimo

69. Kichik yoshdagi bolalar xor jamoasi nechanchi sinf oʻquvchilaridan tashkil topadi?

- *a) umumtaʼlim maktabining 2, 3 va 4-sinf oʻquvchilaridan
- b) 10-14 yoshdagi bolalardan
- c) umumtaʼlim maktabining 7, 8, 9-sinf oʻquvchilaridan
- d) maktabgacha muassasa tarbiyalanuvchilaridan

70. Kichik yoshdagi bolalar xor jamoasi uchun qanday asarlar tanlab olinadi?

- a) koʻp qismli xor asari
- *b) cholgʻu asbobi joʻr boʻladigan kichik hajmdagi va diapozoni uncha katta boʻlmagan asar
- c) akapella usulidagi asar I
- d) koʻp ovozli xor asari

71. Kichik yoshdagi bolalar ovoz diapozoni qaysi javob toʻgʻri koʻrsatilgan?

- a) kichik oktava Mi va ikkinchi oktava Do
- b) birinchi oktava Re va ikkinchi oktava Sol

-
- c) kichik oktava Si va birinphi oktava Si
 - *d) birinchi oktava Do, Re va ikkinchi oktava Do, Re

72. Bolalarni xorga jalb qilishning birinchi bosqichida nimalarga ahamiyat beriladi?

- *a) musiqaviy eshitish va uni aniq ifoda etish qobiliyati, musiqiy xotirasi, ritm his etishiga
- b) diapozoniga
- c) ovoz xususiyatiga
- d) yoshiga

73. Qaysi tovusg o‘zining yengilligi va tovlanib turishi, jarangdorligi va nozikligi bilan ajralib turadi?

- a) tenor va basga
- *b) diskant-soprano va altga
- c) soprano va altga
- d) tenor va sopranoga

74. Bolalar ovozi Diskant-soprano qaysi diapozonda ko‘rsatilgan?

- a) kichik oktava Mi va ikkinchi oktava Do
- b) birinchi oktava Re va ikkinchi oktava Sol
- c) kichik oktava Si va birinchi oktava Si
- *d) birinchi oktava Re va ikkinchi oktava Re

75. Bolalarni xorga jalb qilishning ikkinchi bosqichida nimalarga ahamiyat beriladi?

- a) musiqaviy eshitish va uni aniq ifoda etish qobiliyati, musiqiy xotirasi, ritm his etishiga
- *b) yakka tartibda ovoz xususiyatlari bilan tanishib, ularni xor guruhiga bo‘ladi
- c) ovoz xususiyatiga
- d) yoshiga

76. Xor qaysi tildan olingan?

- a)Italyancha
- b)Nemis
- *c) Grekcha
- d) Uzbek

77. Kuylash jarayonida qiyinchilik tugʻdiradigan unli xarflar qaysi javobda toʻgʻri koʻrsatilgan?

- a) a, o, ya, yo, oʻ
- b) o, ya, i, e, yo
- c) a, o, ya, i
- *d) i, ye, e, u, yu

78. Oson kuylanadigan unli tovushlar qaysi?

- *a) a, ya, o, yo, oʻ
- b) o, ya, i, e, yo
- c) a, o, ya, i
- d) i, u, e, ye, yu

79. Melodik soz deganda nima tushunasiz?

- a) uch tovushliklarning toʻgʻri kuylanishi
- b) akkordlarning toʻgʻri kuylanishi
- *c) intervallar, major va minor bosqichlarini sof kuylanishi
- d) toʻgʻri javob yoʻq

80. Garmonik soz deganda nimani tushunasiz?

- *a) uch tovushlik va akkordlarning toʻgʻri kuylanishi
- b) intervallarning toʻgʻri kuylanishi
- c) major va minor gammalarining kuylanishi
- d) hammasi toʻgʻri

81. Qaysi intervallarda bir tomonlama kengayishga moyillik bilan kuylanadi?

- a) barcha katta intervallar
- b) barcha kichik intervallar
- *c) a va d javoblar toʻgʻri
- d) katta tertsiya, katta seksta, katta septima

82. Qaysi intervallarda bir tomonlama torayishga moyillik bilan kuylanadi?

- a) barcha kichik intervallar

-
- b) kichik tertsiya, kichik seksta, kichik septima
 - c) barcha intervallar
 - *d) a va b javoblar to'g'ri

83. Qaysi intevallar mustahkam va barqaror kuylanadi?

- *a) prima, kvarta, kvinta, oktava
- b) barcha kichik intervallar
- c) barcha katta intervallar
- d) barcha orttirilgan va kamaytirilgan intervallar

84. Ansambl so'zi qaysi tildan olingan?

- *a) frantsuz
- b) italyan
- c) nemis
- d) rus

85. Ansambl so'zining ma'nosi qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

- a) musiqiy ijro usulining birgalikda kuylash
- b) dinamik nyuanslarni birgalikda kuylash
- *c) birgalikda, uyg'unlik bilan kuylash
- d) dirijyor bilan birga kuylash

86. Qo'shiq o'rgatish jarayonining asosiy qismlarini ko'rsating?

- *a) asarni eshittirish, so'z va kuyini o'rgatish hamda mustahkamlash, badiiy ifoda qilib kuylashga o'rgatish
- b) nota yordamida kuylashga o'rgatish
- c) cholg'u jo'rliqi bilan kuylashga o'rgatish
- d) to'g'ri javob yo'q

87. Bolalarga qo'shiq aytish qanday yo'llar bilan o'rgatiladi?

- *a) hamma javoblar to'g'ri
- b) dinamik belgilarini aniqlash

- c) nafas olish joylarini belgilash
- d) jummalarga bo‘lib o‘rgatish

88. Ikki ovozlikda kuylash ko‘nikmalarini o‘stirishda qanday usuldan foydalanish mumkin?

- a) gamma
- *b) kanon
- c) akkord
- d) a va v javoblar to‘g‘ri

89. Bolalarga qanday tempdagi asarlarni o‘rgatish tavsiya etiladi?

- a) shoshilmay ijro qilinadigan asarlar
- b) tez tempdagi asarlar
- c) sekin tempdagi asarlar
- *d) o‘rtacha, mo‘tadil tempdagi asarlar

90. “Bariton” so‘ziga aytiladi?

- a) So‘zsiz, unli tovushlarda kuylash uslubi
- b) Turli jinsli ovozlarning qo‘shilishidan tarkib topgan xor jamoasi
- *c) Tenor bilan bas oralig‘idagi erkak xonandalar ovozi
- d) Mashur qo‘shiqchining ismi

91. Butun, yarimtalik, choraktalik, sakkiztalik,

o‘noltalik – bu so‘zlarning ma‘nosi qaysi javobda to‘g‘ri ko‘rsatilgan?

- a) nota balandligini anglatadi
- *b) notalar cho‘zimini anglatadi
- c) notalar sanog‘ini anglatadi
- d) v va s to‘g‘ri javoblar

92. Qo‘shiqlarda uchraydigan alteratsiya belgilarining vazifasi nimalardan iborat?

- a) diyez - tovushlarni yarim ton miqdorida ko‘taradi
- b) bemol - tovushlarning yarim ton miqdorida pasaytiradi

-
- c) bekar - alteratsiya belgilarni bekor qiladi
*d) hamma javoblar to'g'ri

93. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasi qatnashchilarining yoshini ko'rsating?

- a) 20-25 yoshdagi bolalar
b) 14-17 yoshdagi bolalar
*c) 10-14 yoshdagi bolalar
d) 7-10 yoshdagi bolalar

94. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasi nechanchi sinf o'quvchilaridan tashkil topadi?

- a) umumta'lim maktabining 2, 3 va 4-sinf o'quvchilaridan
*b) umumta'lim maktabining 5, 6, 7, 8, 9-sinf o'quvchilaridan
c) akademik litsey va kollej o'quvchilaridan
d) maktabgacha muassasa tarbiyalanuvchilaridan

95. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasining umumiy diapozoni:

- *a) kichik oktava Sol, Lya notalaridan ikkinchi oktava Fa, Sol notalarigacha
b) kichik oktava Do, Re notalaridan ikkinchi oktava Lya, Si notalarigacha
c) birinchi oktava Fa, Sol notalaridan ikkinchi oktava Do, Re notalarigacha
d) birinchi oktava Do notasidan uchinchi oktava Do notasigacha

96. O'rta yoshdagi bolalar xor jamoasining diskant-soprano ovozi diapazoni:

- a) kichik oktava Mi, Fa - birinchi oktava Mi, Fa notalari
b) kichik oktava Lya, Si - uchinchi oktava Do, Re notalari
c) katta oktava Do, Re - kichik oktava Lya, Si notalari
*d) birinchi oktava Re, Mi - ikkinchi oktava Fa, Sol notalari

97. O‘rta yoshdagi bolalar xor jamoasining alt ovozi diapozoni:

- a) kichik oktava Mi, Fa - birinchi oktava Mi, Fa notalari
- b) kichik oktava Lya, Si - ijinchinchi oktava Do, Re notalari
- *c) kichik oktava Sol, Lya - ikkinchi oktava Re, Mi notalari
- d) birinchi oktava Re, Mi - ikkinchi oktava Fa, Sol notalari

98. O‘rta yoshdagi bolalar xor jamoasining son jihatidan tarkibi qaysi javobda to‘g‘ri ko‘rsatilgan?

- *a) 30-40 nafar
- b) 70-80 nafar
- c) 20-25 nafar
- d) 50-60 nafar

99. O‘rta yoshdagi bolalar xor jamoasini sahnada to‘g‘ri joylashtirish qaysi javobda to‘g‘ri ko‘rsatilgan?

- a) diskant- soprano, tenor
- *b) diskant-soprano, alt va diskant-soprano
- c) alt, tenor, bas
- d) diskant-soprano, bas

100. O‘smirlar xor jamoasi nechanchi sinf o‘quvchilaridan tashkil topadi?

- a) Umumta‘lim maktabining 2, 3 va 4-sinf o‘quvchilaridan
- b) limumta‘lim maktabining 5, 6, 7, 8, 9-sinf o‘quvchilaridan
- * c) akademik litsey va kollej o‘quvchilaridan
- d) maktabgacha muassasa tarbiyalanuvchilaridan

101. O‘smirlar xor jamoasi qatnashchilarining yoshini ko‘rsatin?

- a) 20-25 yoshdagi bolalar
- b) 7-10 yoshdagi bolalar
- c) 10-14 yoshdagi bolalar
- *d) 14-17 yoshdagi bolalar

102. Mutatsiya davri qaysi yoshlarni o‘z ichiga oladi?

- *a) 13-18 yoshlarni

-
- b) 7-10 yoshlarni
 - c) 20-25 yoshlarni
 - d) 10-12 yoshlarni

103. O'smirlar xor jamoasining umumiy diapozoni:

- a) katta oktava Do - ikkinchi oktava Do notalari
- *b) kichik oktava Do, Re - ikkinchi oktava Sol, Lya notalari
- c) birinchi oktava Do - ikkinchi oktava Fa notalari
- d) birinchi oktava Lya - ikkinchi oktava Lya notalari

104. O'smirlar xor jamoasining soprano ovozining diapozoni:

- * a) birinchi oktava Do, Re - ikkinchi oktava Sol, Lya notalari
- b) kichik oktava Sol, Lya - ikkinchi oktava Re, Mi notalari
- c) birinchi oktava Fa, Sol - ikkinchi oktava Re, Mi notalari
- d) ikkinchi oktava Do, Re - ikkinchi oktava Sol, Lya notalari

105. O'smirlar xor jamoasining alt ovozining diapozoni:

- a) birinchi oktava Do, Re - ikkinchi oktava Sol, Lya notalari
- * b) kichik oktava Sol, Lya - ikkinchi oktava Re, Mi notalari
- c) birinchi oktava Fa, Sol - ikkinchi oktava Re, Mi notalari
- d) birinchi oktava Do, Re - ikkinchi oktava Sol, Lya notalari

106. O'smirlar xor jamoasining tenor va bas ovozlarning diapozoni:

- a) birinchi oktava Do, Re - ikkinchi oktava Do, Re notalari
- b) kichik oktava Lya, Si - birinchi oktava Lya, Si notalari
- * c) kichik oktava Do, Re - kichik oktava Lya, Si notalari
- d) katta oktava Do, Re - kichik oktava Do, Re notalari

107. O'smirlar xor jamoasida rahbar, erkaklar ovozining qaysi jihatlarini e'tibor berish kerak?

- a) tekis ovoz chiqarish va aniq talaffuzga e'tiborli bo'lish
- b) ovozni zo'rliqtirmaslik, fonetik sifat buzilishlarini oldini olish
- c) sozning sofligi va tiniqligi va ansamblning uyg'unligiga
- *d) barcha javoblar to'g'ri

108. Xonandalar ovozining buzilishiga olib keladigan sabablar:

- a) xonandalar nafas olish qoidalariga rioya qilmaganlarida
- b) xonandalar tovushlarning baland-pastligini ilg'ab ololmaganda
- c) xonandalarning tovush chiqarish yo'llari xastalanganda va charchagan holatida
- *d) hamma javoblar to'g'ri

109. Sof musiqiy talaffuzga erishishga yordam beradigan usullar:

- a) mayin va ohista tovushda ijro
- b) yopiq og'iz bilan ijro
- c) "u" unli tovush bilan va | jo'rsiz ijro
- *d) a, v, s javoblar to'g'ri

110. Xor jamoalarida keng ishlatiladigan nafas turi:

- *a) zanjirsimon nafas
- b) jumlalarga bo'lingan nafas
- c) cho'ziq va shoshilmay olingan nafas
- d) tez va chuqur olingan nafas

111. Tenor partiyasi qaysi kalitda yoziladi?

- a) Bas
- *b) Sol
- c) Bir oktabva past
- d) Tenor

112. Umumiy ansambl deganda nimani tushunasiz?

- a) temp ansambli
- b) har bir guruhning mutassiligidir
- *c) xor guruhlarini o'rtasidagi ohangdoshlik, ya'ni butun xorning ansambli
- d) tembr ansambli

113. Dinamik ansambl deganda nimani tushunasiz?

- *a) ovozlar sadosining bir xil tus olishi
- b) usulni bir xilda his etish
- c) bir xil tezlikda ijro etish
- d) yakkaxon va xor jamoasining bir xilda ijro etilishi

114. Garmonik ansambl bu?

- a) asarning bir xil tezlikda ijro etilishi
- b) ovoz tusining bir xilligi
- c) xordagi barcha guruhlarining bir xil ovozda kuylashi
- *d) akkordlardagi barcha tovushlarning ohangdoshligi

115. Temp ansambli bu?

- a) akkordlardagi barcha tovushlarning ohangdoshligi
- *b) asarning bir xil tezlikda ijro etilishi
- c) yakkaxon va xor jamoasining bir xilda ijro etilishi
- d) xordagi barcha guruhlarining sadolanishi

116. Xorda soʻz talaffuzi bu?

- a) nutq organlarining toʻgʻri va aniq ishlatilishi
- b) undosh tovushlarning toʻgʻri va aniq talaffuzi
- c) unli tovushlarning toʻgʻri va aniq talaffuzi
- *d) hamma javoblar toʻgʻri

117. Quyidagi iborani, kuylash jarayonida boʻgʻinlarga toʻgʻri ajratilishida, qaysi biri aniqroq?

- *a) to-pi-be-rsa-ngiz
- b) to-pib-ber-san-giz
- c) to-pip-ber-sa-ngiz
- d) to-pi-ber-sa-ngiz

118. Xonandalarni jamoaga yetaklab keluvchi sabablar nimalardan iborat?

- a) musiqiy, musohaba-muloqot

-
- b) kontsert-ijrochilik, o‘quy-bilim olish
 - c) kasbiy-mahorat
 - *d) hamma javoblar to‘g‘ri

119. Soprano partiyasi qaysi kalitda yoziladi?

- a) sol
- *b) bas
- c) alt
- d) lya

120. Xonandalarning fe‘l-atvorini shartli ravishda qanday toifalarga bo‘linadi?

- *a) barcha javoblar to‘g‘ri
- b) zo‘raki, hassos
- c) mulohazakor
- d) ijodiy

121. O‘rta yoshdagi bolalarning ovoz xususiyatiga qarab aniqlashda nimalarga e‘tibor qaratiladi?

- a) ovozni zo‘riqtirmasdan va erkin kuylashiga
- b) unli va undosh tovushlarni, o‘nglay kuylashiga
- c) jamoaga faol qatnashishi va to‘g‘ri kuylashiga
- *d) ovoz diapozoni, ovoztembri, musiqiy xotirasi va musiqani eshitabilishiga

122. O‘rta yoshdagi bolalar ovozining yuqori registr tovushlardagi joylashishi qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- a) birinchi oktava Sol ikkinchi oktava Do
- b) birinchi oktava Lya ikkinchi oktava Re
- *c) ikkinchi oktava Re-Sol
- d) birinchi oktava Si ikkinchi oktava Re

123. Bolalar xorida qanday ovozlar mavjud?

- a) Diskant
- *b) Bas
- c) Tenor
- d) Messo soprano

124. O'rta yoshdagi bolalar ovozi pastki registr tovushlardagi joylashishi qaysi javobda to'g'ri berilgan?

- *a) kichik oktava Sol birinchi oktava Mi
- b) kichik oktava Lya birinchi oktava Lya
- c) birinchi oktava Do birinchi oktava Sol
- d) birinchi oktava Si birinchi oktava Lya

125. Jamoa ijrosidagi detonatsiya deb nimaga aytiladi?

- a) noto'g'ri nafas olib kuylash
- b) ovoz pardalarining o'ta taranglashuvi
- c) xor ijrosidagi sozning pasayib yoki ko'tarilib ketishi
- *d) hamma javoblar to'g'ri

126. Orfoyeviya so'zining ma'nosi nima?

- *a) so'zlarning jonli tildagi talaffuzi
- b) so'zlarning qo'shiq aytishdagi talaffuzi
- c) so'zlarning musiqiy talaffuzi
- d) hamma javoblar noto'g'ri

127. Artikulyatsiya apparatiga nimalar kiradi?

- a) og'iz bo'shlig'i, ovoz pardalari, quloqlar
- *b) lab, til, tanglay, ovoz pardalari, tishlar
- c) ovoz pardalari, quloqlar, qo'llar
- d) lab, til, jag', quloq, og'iz bo'shlig'i, qo'llar

128. Nafas olishning tugallanishi nimaga ishora beradi?

- a) nafasni chiqarishga
- b) nafasni qayta olishga
- *c) qo'shiq aytishning boshlanishiga

d) qo‘shiq aytishning tugallanishiga

129. Jamoaga qo‘shiq o‘rgatishda nimalarga alohida ahamiyat berish kerak?

*a) hamma javoblar to‘g‘ri

b) asarni eshittirish

c) asarni o‘rgatish

d) asarni mustahkamlash va badiiy ifodali qilib ijro etish

130. Asarni o‘rgatishda nimalarga e‘tibor qaratiladi?

a) jummalarga bo‘lish, aniq talaffuzi, kuyini

b) ritmik qiyinchiliklarni, tovush xususiyatini

*c) hamma javoblar to‘g‘ri

d) to‘g‘ri nafas olishni

131. Ko‘p ovozlikka o‘tishda qanday uslub qo‘llanilishi mumkin?

a) polifonik uslubi

b) garmonik uslubi

c) aralash uslubi

*d) kanon uslubi

132. Xor jamoasida o‘quv-tarbiya ishlari nimalarga bog‘liq?

a) doimiy ravishda musiqa savodini olib borish, notalar yordamida kuylashni o‘rganish, interval va akkordlarni to‘g‘ri kuylashga erishish

b) alteratsiya va dinamik belgilari, o‘lchovlarni tushuntirish

c) major va minor tonaliklarida kuylash

*d) hamma javoblar to‘g‘ri

133. Xorga ton berishda qanday uchtovushlikdan foydalaniladi?

*a) tonika uchtovushligidan

b) subdominanta uchtovushligidan

c) dominanta uchtovushligidan

d) kvartsekstakkord uchtovushligidan

134. Xor asosiy necha turga bo‘linadi?

- a) 4
- *b) 2
- c) 3
- d) 5

135. Yaxlit-bir jinsli xor, qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- a) soprano, alt, tenor, bas
- b) erkaklar va ayollar xori
- c) bolalar va kattalar xori
- *d) ayollar, erkaklar, bolalar xori

136. Aralash xor, qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- a) ayollar xori
- b) ayollar, erkaklar, bolalar xori
- *c) soprano, alt, tenor, bas
- d) erkaklar xori

137. Toliqsiz aralash xorning tarkibi, qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- a) soprano, alt, tenor; soprano, alt, bas
- b) tenor, bas, soprano; tenor, bas, alt
- c) soprano, alt, tenor, bas
- *d) a va b javoblar to‘g‘ri

138. Aralash xorning umumiy diapozoni, qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- *a) katta oktava Mi, Fa va ikkinchi oktava Si uchinchi oktava Do
- b) katta oktava Mi, Fa va ikkinchi oktava Mi, Fa
- c) kichik oktava Do, Re va ikkinchi oktava Lya, Si
- d) birinchi oktava Do, Re va ikkinchi oktava Si uchinchi oktava Do

139. Soprano partiyasining umumiy diapozoni, qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- a) kichik oktava Fa, Sol va ikkinchi oktava Mi, Fa
- *b) birinchi oktava Do, Re va ikkinchi oktava Si uchinchi oktava Do
- c) kichik oktava Do, Re va birinchi oktava Si ikkinchi oktava Do

d) birinchi oktava Sol, Lyajva ikkinchi oktava Sol, Lya

140. Alt partiyasining umumiy diapozoni, qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- a) kichik oktava Do, Re va ikkinchi oktava Lya, Si
- b) birinchi oktava Sol, Lya va ikkinchi oktava Sol, Lya
- c) birinchi oktava Do, Re va ikkinchi oktava Mi, Fa
- *d) kichik oktava Fa, Sol va ikkinchi oktava Mi, Fa

141 Tenor partiyasining umumiy diapozoni, qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- a) birinchi oktava Do, Re va ikkinchi oktava Si uchinchi oktava Do
- b) kichik oktava Fa, Sol va ikkinchi oktava Mi, Fa
- *c) kichik oktava Do, Re va birinchi oktava Si ikkinchi oktava Do
- d) kichik oktava Fa, Sol va ikkinchi oktava Lya, Si

142 Bas partiyasining umumiy diapozoni, qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- a) birinchi oktava Do, Re va ikkinchi oktava Do, Re
- b) kichik oktava Do, Re va ikkinchi oktava Lya, Si
- c) katta oktava Mi, Fa va kichik oktava Mi, Fa
- d) katta oktava Mi, Fa va birinchi oktava Mi, Fa

143. Kichik tarkibli xorlar son jihatidan nechta bo‘ladi?

- *a) 16 tadan 24 tagacha
- b) 20 tadan 35 tagacha
- c) 20 tadan 40 tagacha
- d) 50 tadan 60 tagacha

144. O‘rta tarkibli xorlar son jihatidan nechta bo‘ladi?

- a) 50 tadan 70 tagacha
- b) 12 tadan 16 tagacha
- * c) 28 tadan 40 tagacha
- d) 16 tadan 20 tagacha

145. Katta tarkibli xorlar son jihatidan nechta bo‘ladi?

- a) 60 tadan 90 tagacha

-
- * b) 52 tadan 80 tagacha va undan ko‘p bo‘lishi mumkin
 - c) 45 tadan 75 tagacha
 - d) 80 tadan 120 tagacha

146. Xorning minimal tarkibi?

- a) 15
- b) 10
- c) 8
- *d) 12

147 Xormeister-bu qaysi rahbar?

- a) Orkestr
- *b) Xor
- c) Raqs
- d) Xalq cholg‘ulari ansambli

148. Aralash xor nima va qaysi ovozlardan iborat jamoa?

- a) Pastki, bosh
- b) Tenor, soprano
- c) Soprano, bosh
- * d) Soprano, alt, tenor, bos

149. Bir ovozdan bir xil xor qo‘shiqlarining nomi nima?

- *a) Unison
- b) Etyud
- c) Polifoniya
- d) Kanon

150. Opera deb nimaga aytiladi?

- a) raqs
- b) komediya
- *c) libretto, sheriyl bayon-dramatik pyessa asosida yaratilgan asar
- d) kurash

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik
har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag_ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. //Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11
2. Sh.M.Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent - 2017y.
3. V.P. Ocherki istorii russkoy xorovoy kultura vtoroy polovino XVII - nachala XX veka. - M., 1985.
4. Samarin V.A. Xorovedenie: Uchebnoe posobie. M., 1998.
5. Mamirov Q. Qo'shiqlar, xor asarlari. O'quv qo'llanma. T., 2006.
6. Sharafiyeva N. Xorshunoslik. T.1987.
7. Ukolova L.I. Dirijirovanie. - M.: Gumanitarno-izdatelskiy sentr. 2003.
8. Samarin V.A. Xorovedenie i xorovaya aranjirovka. Moskva 2007.
9. Jumayeva L.X. O'zbek xor musiqasi tarixidan. T., 2000.
10. Q.Mamirov. «Qo'shiqlar, xor asarlari». O'quv qo'llanma. Toshkent. 2006 yil.
11. Toshmatov E. Dirijorlik. - T. O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2008.
12. Haqnazarov Z. Dirijorlik haqida. – T. 2012.
13. N.I.Qoziyev “Xor dirijyorligi xrestomatiyasi” I-qism. Toshkent-1976y.
14. N.I.Qoziyev “Xor dirijyorligi xrestomatiyasi” II-qism. Toshkent-1976y.
15. N.I.Qoziyev “Xor dirijyorligi xrestomatiyasi” III-qism. Toshkent-1977y.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. O.Sodiqov. «Xor partiturasini o'qish». G'.G'ulom nomidagi nashriyot - matbaa ijodiy uyi. Toshkent. 2004 yil.
2. Sh.Shamsiyev "Xor va xorshunoslik" (o'quv qo'llanma) Buxoro 2022yil.
3. K.Azimov. «O'zbekiston dirijyorlari». Toshkent. 2001 yil.
4. Nikolskaya-Beregovskaya K.F. Russkaya vokalno-xorovaya shkola 1X-XX v. M.1998.

2.Xorijiy adabiyotlar:

- 2.1.Mishael Pilhofer and Holly Day "Music Theory for dummies" Indiana USA 2007. Wiley Publishing Inc.
- 2.2.James Tackett. "Fundamentals of church music Theory" Austin Christian Akappella Musik. Abilene Christian University. 2009.
- 2.3.Barbara Kreader, Fred Kern, Phailip Keveren, Mona Rejino. Piano Lessons Book 2001

3.Elektron ta'lim resurslari:

- 3.1. www.tdpu.uz
- 3.2. www.pedagog.uz
- 3.3. www.ziyonet.uz
- 3.4. www.edu.uz
- 3.5. tdpu-intranet.Ped

MUNDARIJA

1	Kirish	4
2	I bo'lim. NAZARIY MASHG'ULOTLAR	6
3	Xor sana'ti tarixidan	6
4	G'arb mamlakatlarida xor ijrochiligi	6
5	Markaziy Osiyo mamlakatlarida xor san'atining rivojlanishi	9
6	Professional xor ijrochiligi	11
7	XX asrning so'nggi choragidagi rivojlanish	13
8	Xor, uning turlari va ko'rinishlari	14
9	II bo'lim. Amaliy mashg'ulotlar	16
10	Dirijorlik texnikasi	16
11	Dirijorlik apparatini o'rnatish	17
12	Dastlabki holat va dirijorlik sxemasi	23
13	O'lchovlar	26
14	Diapazonlar	31
15	Ovoz sozlash mashqlari	32
16	O'zbekiston Respublikas Madhiyasi	34
17	Illila yor	36
18	Chamanda gul	38
19	Shedrik	40
20	Doril omon kunlar keldi	43
21	Freski	47
22	Ты прекрасн, о Родина наша	49
23	Buxoro	52
24	Duxtari sanam	54
25	Diliman	55
26	Istiqlol taronasi	59
27	Ohangaron	67
28	Sevikli yor	71
29	O'zbek yoshlari qo'shig'i	77
30	Qora soch	81
31	Yor-yor	85
32	Yor-yor	91
33	Yoshligim	96
34	Lapar	99
35	Glossariy	103
36	Testlar	110
37	Foydalanilgan adabiyotlar	139

SH.I. SHAMSIYEV

Xor va xorshunoslik.

Dirijyorlik asoslari

(O'quv qo'llanma)

Muharrir: H.Qahhorov
Texnik muharrir: O.Jabborov
Musahhih: M.Kuziyeva
Sahifalovchi: X.Axrorov

Nashriyot litsenziyasi №040075. 23.09.2022. O'rginal maketidan bosishga ruxsat etildi: 04.07.2023. Bichimi 60x84. Kegli 16 shponli. "Palatino Linotype", "Times New Roman" garn. Ofset bosma usulida bosildi. Ofset bosma qog'ozi. Bosma tobog'i 9. Adadi 100. Buyurtma № 70

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi
"BUKHARA HAMD PRINT" nashriyoti. Buxoro shahri
Hofiz Tanish Buxoriy ko'chasi, 190-B uy. Tel: (97) 736-20-11
Bahosi kelishilgan narxda.

"BUKHARA HAMD PRINT" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Buxoro shahri Qayum Murtazoyev ko'chasi, 344-uy.